

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ ZB NOV SLOVENIJE

S seje predsedstva ZB NOV Slovenije

ZB NOV ni stanovska temveč družbeno politična organizacija

Z velikimi žrtvami in težkimi izgubami so tako enote XIV. divizije dosledno izvedle nalogo, ki so jo dobile od takratnega političnega in vojaškega vodstva in slovenskega naroda in ki sta jo zlasti odločno formulirala in postavila v imenu tega vodstva tovariša Kardelj in Kidrič. Velike žrtve tega legendarnega pohoda nas obvezujejo danes, da tudi v bodoče z enako vnemo izvršujemo naloge pri nadaljnjem razvijanju procesa socialistične preobrazbe naše družbe. Verjetno prav primer XIV. divizije najbolj zgovorno potrjuje zgodovinsko resnico, da ni napredka, ni družbenega razvoja brez zavestne organizirane akcije naprednih družbenih sil, da ni avtomatizma v družbenem razvoju, v reševanju nalog in problemov, ki se postavljajo pred nas v procesu družbenega razvoja, v procesu naše socialistične preobrazbe.

Ko danes slavimo dvajsetletnico tako odločilne etape v razvoju revolucije slovenskega naroda v njegovem narodnoosvobodilnem boju, je prav, če to povzujemo z reševanjem naših današnjih nalog. Dvajset let po teh velikih dogodkih smo dosegli velike rezultate, velike uspehe, velik razvoj. V vojni in revoluciji porušena država je prišla po dvajsetih letih v čas, ko resno razpravljamo o naši odločni vključitvi v mednarodno delitev dela, o naši čvrsti povezavi s socialističnim gibanjem današnjega sveta, o čvrsti povezavi z razvojem novih neodvisnih dežel, ki v zadnjih letih takorekoč stopajo v zgodovino in se vključujejo v enotne procese družbenega razvoja vseh narodov sveta, zlasti na področju Azije, Afrike in Latinske Amerike.

Iz govora, ki ga je imel podpredsednik ZIS in nekdanji komisar Glavnega štaba Boris Kraigher na proslavi 20-letnice pohoda XIV. divizije na Štajersko.

Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije je na svoji seji 28. decembra 1963 razpravljalo o aktivnosti organizacij ZB NOV Slovenije pri nalogah širšega družbeno političnega značaja. O tem so razpravljali tudi že na seji zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije, ki je v tej zadevi zbral nekaj ugotovitev, iz katerih posnemamo:

Že udeleženci IV. kongresa ZB NOV so ugotavljali, da so se mnoge organizacije Zveze zaprle same vase. Mnoga združenja se namreč sploh niso zanimala za politična in gospodarska vprašanja komune. To pa je ponekod posledica nepravilnega gledanja ZK, SZDL ter organov oblasti, ki marsikje smatrajo ZB NOV za socialno-humanitarno organizacijo, ki naj skrbi izključno za pravilno reševanje socialnih zadev svojega članstva.

Ponekod prevladuje mnenje, da je naloga ZB NOV tudi v tem, da usmerja svoje člane v aktivno delo v SZDL, v sindikalnih organizacijah, v organih oblasti itd. in da zato o vprašanjih, ki jih rešujejo te organizacije, ni treba razpravljati v organizacijah Zveze. Toda če hočejo vodstva organizacij pomagati svojim članom pri njihovem javnem udejstvovanju, morajo sama temeljito poznati družbeno politično problematiko svojega področja.

Torej je prav in s splošnega družbenega stališča tudi koristno, da bivši borci NOV, tudi v svoji posebni družbeno-politični organizaciji razpravljajo o določenih gospodarskih in političnih problemih in nalogah, še posebej pa

o tistih s področja družbenih odnosov.

ZB NOV ima danes okoli milijon članov. Od teh jih je kakih 400.000 zaposlenih v družbenem sektorju, okoli 340.000 jih je kmetov, nadaljnjih 150.000 jih je izven delovnega odnosa, a kakih 50.000 v pokoju. Okoli 28 % članov ZB NOV je članov ZK. Te številke potrjujejo, kako važen družbeno političen činitelj je to članstvo. Zato je potrebno, da ZB NOV kot organizacija sodeluje v aktivnosti Zveze komunistov in v okviru SZDL.

Štirinajsta divizija pred prehodom preko Save 13. januarja 1944 (Foto: J. Peček)

Poleg vodstva narodnoosvobodilnega gibanja, partizanskih tehnik in tiskarn ter delavnic je bilo na Kočevskem Rogu tudi mnogo partizanskih bolnišnic. — Partizanski stražar na Kočevskem Rogu pozimi 1943—1944.

DB DVAJSETLETNICI LEGENDARNEGA POHODA
14. DIVIZIJE NA ŠTAJERSKO

SLAVJE BORCEV ŠTIRINAJSTE DIVIZIJE

Pohod 14. divizije na Štajersko lahko štejemo med največje podvige v osvobodilni vojni naših narodov. Zato so preživeli udeleženci tega pohoda organizirali v spomin na začetek tega pohoda prisrčno partizansko praznovanje. V Mestni galeriji v Ljubljani je Muzej ljudske revolucije priredil razstavo o pohodu 14. divizije. Dne 4. I. so se preživeli udeleženci zbrali na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani. Mestni svet jim je priredil akademijo z naslovom »Živi zid«. Podpredsednik zveznega izvršnega sveta tovariš Boris Kraigher je ob tej priložnosti govoril o pomenu pohoda. Naslednji dan, 5. januarja, pa so se udeleženci odpeljali na Suhor pri Metliki, kjer so pred dvajsetimi leti začeli svoj pohod.

V spomin na ta pohod, v spomin na hude težave in krvave boje med pohodom, objavljamo pripoved tovariša Nandeta Zorca-Rika, tedaj mitraljezca, z naslovom:

Tedaj je zmrzovalo celo orožje

To se je zgodilo tistega dne, ko so Nemci divizijo prepolovili, blizu Kozjaka. Boj se je začel nekako ob treh popoldne. Bilo je jasno, mraz nas je hudo stiskal in na grčiči onkraj ceste so se utrdili Nemci, ki so si zgradili celo obrambno črto. Prebiti se nismo mogli. Znočilo se je in pritisnil je še hujši mraz. Zdaj je odpovedalo vse naše orožje razen italijanskih brzostrelk in pištol na boben.

(Nadaljevanje na 5. strani)

OBČANOVA BELEŽNICA

Ko sem pred dnevi kupil par zimskih visokih, podložnih gumijastih čevljev z zadržo v ljubljanski trgovini znane tovarne čevljev »Peko«, in zanje odšel več kot sedem tisočakov, sem bil sprva vesel, saj so za sneg več kot primerni. Toda veselje se je kmalu sprevrglo v razočaranje. Že ko sem jih drugičkrat obul, sem ugotovil, da puščajo mokrote... Ševedla sem jih takoj nesel nazaj in hotel reklamirati. Ob tem pa sem doživel še eno razočaranje! Takole je potekal pogovor s poslovođjo:

— Čevlji puščajo, in...
— Verjamej! Toda tovarna garantira samo za izdelavo, ne pa tudi za usnje. Vaš čevljev pa je popolnoma v redu izdelan; če pa pušča, vam, žal, ne morem pomagati. Tudi reklamirati ne morete... Sicer pa, vsak čevljev po malem pušča... In konec koncev tudi po JUS (jugoslovanski standardi) lahko čevljev pušča vlaga v določenem odstotku. Zakaj pa me niste opozorili, da puščajo? Saj jih potem ne bi kupil!

— Ja, če bi pa to storili, potem ne bi prodali niti para čevljev! Obnemel sem. Nisem niti zaklel. Niti karkoli rekel. Pograbil sem čevlje in odšel iz trgovine... Spetoma sem razmišljal, kako je s tem? Ali potrošnik sploh ni zaščiten? In ali je v ceni 7.300 dinarjev »vkal-

kulirano« tudi pronicanje mokrote v čevlje? Nisem si bil na jasnem, postalo mi je pa povsem jasno, da je neobveščanje potrošnika o posameznem izdelku prav gotovo sestavni del »kalkulacije«. Ni čudno, če je cena potem tako visoka!

In take all podobne »kalkulacije« lahko zasledimo vsepovsod.

Na primer:

»Kalkulacije« pri mesu. Prašiče odkupujejo po 310 dinarjev za kilogram v kooperacijski vzreji. Cena tega mesa v mesnici pa znaša 700 dinarjev! Ali teletina: odkupna ceča se giblje med 280 in 300 dinarji

KALKULACIJE IN »KALKULACIJE«

za kilogram, v mesarji pa potrošnik plača zanjo 800 dinarjev! Ali pa: električni radiatorji so v posameznih trgovinah tudi za več tisočakov dražji oziroma cenejši... Podobno je tudi pri drugih izdelkih bodisi tekstilnega, galanterijskega ali drugega potrošnega blaga in električnih

izdelkov. Pa poglejmo letošnjo ozimnico, o kateri smo že pisali na dolgo in široko: jabolki je bilo pri zadržah, kolikor si si želel po 35 in 40 dinarjev kilogram; in vendar smo jih v trgovinah plačevali po 90 in več dinarjev. In vrh tega še samo tako imenovano »II. vrsto«. Ko da pri nas, vsaj ponekod, ne obrodijo sadje »I. vrste«.

Če pa se želiš podrobneje informirati o tem, kaj pravzaprav narekuje take »kalkulacije«, boš pri seših podjetij dobl kopico odgovorov, slišal boš o vrsti objektivnih težav, stroškov, nerednosti, ki jih je v enomer kriv nekdo drug, samo trgovina in njena neiznajdljivost ter nesposobnost ne! V raznih stroških se boš zgubil, kot v najbolj začaranem labirintu. Tako kot jim lahko verjameš, jim lahko tudi ne verjameš! Vrteš se boš v začaranem krogu.

No, da ne bi »blatili« zgolj trgovine ter njenih kalkulacij in »kalkulacij«, se zadržimo še malce drugje.

Denimo, pri naših gradnjah!

Nestetokrat ste lahko brali in tudi slišali, da je ta in ta objekt, ki smo ga gradili, veljal potem, ko je bil dograjen, precej več, kot pa je bilo prvotno predvideno in tudi odobreno. Vendar podražitev tudi do ste in več odstotkov nedvomno kažejo, da »nekaj« pri tem ni v redu in pravi! Da bodisi nekdo ni znal (ali pa ni hotel) narediti take kalkulacije, ki bi bila ustrezna in ki bi odsevala dejanski položaj ali potrebe... Tako je ljubljanski samopostrežni gostinski obrat veljal nad 80 odstotkov več po dograditvi, kot je bilo prvotno predvideno. Ali novi hotel »Lev«, prav tako v Ljubljani, ki bo veljal namesto predvidene milijarde kar dve milijardi itd...

So take in podobne res prave kalkulacije? IZTOK AUŠEC

**NAMESTO DIPLOM
KNJIGE**

Lani so ZB, ZVVI in ZROP v kranjski občini v okviru razvijanja tradicij NOB priredila več tekmovalnih med člani, pa tudi med posameznimi organizacijami kakor Planinskim društvom in Zvezo mladine Slovenije. Ob koncu leta, za dan JLA, pa so za služnim športnikom dali priznanja...

Navadno delijo ob takih priložnostih plakete, diplome ali pokale. V Kranju pa so zmagovalcem podarili knjige. Šestindeset izvodov knjige »Spomini proletarca«, ki jo je izdala založba »Borec«, je razdelil sam avtor Rudi Pušenjak-Uragan nagracem. V vsako knjigo so prireditelji tudi napisali posvetilo, ki ga je podpisal avtor.

Ob tej priložnosti je avtor, znan pešbo kot komandant, jurišnega bataljona 15. divizije, nagracem povedal tudi nekaj besed, prebrali pa so tudi nekaj odlomkov iz njegove knjige.

Tako so združili literarni nastop s športno manifestacijo, nagracem pa so dobili praktično darilo — lepo partizansko knjigo z osebnim avtorjevim podpisom.

M. P.

**Proslava dneva
JLA na Bledu**

Tudi letos je krajevna organizacija ZROP Bled pripravila v sodelovanju s pripadniki JLA garnizije Bohinjska Bela za dan JLA lep in bogat spored prireditvev in tekmovalj. Sodelovanje med pripadniki garnizije Bohinjska Bela in rezervnimi oficirji ter podoficirji Bleda že vrsto let žanje velike uspehe in veže pripadnike JLA s prebivalstvom ter političnimi organizacijami na Bledu. Tudi letošnja uspeha proslava je plod te povezave.

Med seboj so se pomerili strelci, šahisti in kegljaci iz JLA in civilisti. Pred praznikom pa so v avli festivalne dvorane na Bledu odprli zanimivo razstavo orožja ter vojaške opreme, pa tudi fotografij iz življenja pripadnikov JLA. Razstava je vzbudila veliko pozornost zlasti med mladino. Na zadnji večer pred praznikom je bila v festivalni dvorani slavnostna akademija, ki so se je udeležili predsednik občinske skupščine Radovljica, predstavniki oblasti, armade ter političnih organizacij. O pomenu praznika naše armade je govoril pehotni podpolkovnik Lovro Radišič, v kulturno-umetniškem delu programa pa so nastopili pevci akademskega okteta, operna

LEPA PRIREDITEV

v dvorani Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani je bilo dan pred novim letom pravo novoletno razpoloženje. Drug za drugim so prihajali v dvorano invalidi, ki se zdravijo v tem zavodu. Tiste pa, ki niso mogli hoditi, so pripeljali v dvorano. Pionirski odred »Destovnik-Kajuh« iz Jarš pri Ljubljani jim je za »novo leto« pripravil urico prijetnega razvedrila. Težko bi bilo presoditi, ka-

Združili so se

Na skupnem občnem zboru sredi decembra sta se združili KO ZZZB iz Šmarjete in Bele cerkve (občina Novo mesto). Zakaj je bilo to potrebno, je povedal tovariš France Prudič. Obe organizaciji, ki sta se združili, sta bili dokaj delavni in sta sodelovali z drugimi organizacijami. Člani so se dobro odrezali pri dajanju pomoči za Skopje in pri vpisu posojila.

Organizaciji sta se združili predvsem zaradi tega, ker bosta skupaj laže in bolje reševali razna vprašanja. Veliko število manjših organizacij ni več potrebno, zakaj po članstvu močnejše organizacije dajejo tudi večje možnosti za to, da pridejo v vodstva sposobnejši ljudje.

Občni zbor je postavil tudi vprašanje članstva. Zgodilo se je, da so nekatere člane morali izključiti iz članstva zato, ker niso izvrševali svojih obveznosti. Po drugi strani pa je še nekaj zaslužnih državljanov, ki imajo vse pogoje za sprejem v ZZZB. Zdej ko niso člani, so prikrajšani za svoje pravice. Nadalje so sklenili, da bo za nekatere starejše in zaslužnejše člane plačala članarino v ZZZB njihova organizacija, ker so sami preveč socialno šibki.

Nato so prebrali seznam vseh, ki so prosili za sprejem v ZZZB. Nič ne bil sprejet, ker so jim navzoči človeško ter objektivno povedali, da nimajo pogojev, pač pa zaslužijo le svoje koristi. Navzoči člani so tudi protestirali proti posameznikom, ki so bili na tem območju že krajši čas, zdej pa dajejo ter podpisujejo izjave o medvojnem delu nekaterih ljudi za ves čas vojne.

Na občnem zboru so tudi sklenili, da je treba leta 1964 postaviti spomenik in urediti grobišče padlih borcev v Beli cerkvi.

solistka Ileana Bratuž-Kacjanova in član SNG Saša Miklavc.

Akademiji je sledilo skupno tovariško srečanje. Zbrali so se aktivni ter rezervni podoficirji in oficirji. Prijetno vzdušje je trajalo pozno v noč. Na povabilo garnizijskega poveljstva so se predstavniki ZROP in drugih organizacij udeležili na dan JLA vojaške svečanosti v vojašnicah, nato pa skupnega sprejema. V zdravilnih, ki so si jih izmenjali predstavniki vojske in političnih organizacij, so še enkrat poudarili vez in koristno sodelovanje med pripadniki JLA in prebivalstvom, vez, ki je zlasti očitna prav za to garnizijo in Bled.

Jošt Roic

**Poseben sklad za borce
in invalide**

Občnina skupščina v Ribnici na Dolenjskem je pred kratkim sprejela odlok, s katerim so ustanovili sklad za borce NOV, vojaške invalide ter otroke padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Ta odlok določa, da bodo sredstva, ki jih bodo zbrali, uporabljali za stalne in občasne pomoči, za kritje stroškov pri pridobivanju kvalifikacij ter pri zdravilju borcev NOV in invalidov. Prav tako bodo zbrana sredstva uporabljali za solanje in zdraviljenje otrok umrlih borcev ter invalidov NOV.

Ustanovitev takega sklada je bila v občini že nujna potreba, saj je bil dosednji način dajanja pomoči v obliki meri pomanjkljiv. To pa zato, ker so bili predpisi, ki so urejali podeljevanje pomoči, preveč zapleteni ter so vsebovali preveč elementov, prevzeth iz splošne zakonodaje za zaščito borcev in invalidov. Značilno za novoustanovljeni sklad je tudi to, da se bodo sredstva v njem

ter izmed izvajanih točk je bila najbolj uspeha. Vse so bile podane s prišretnostjo in otroško živahnostjo. Novoletna prireditev pionirskega odreda je bila zelo dobro pripravljena, zato so gledalci nagradili pionirje z burnim poskanjem. S tem so izkazali priznanje tudi učiteljskemu zboru šole Jarš, ki je tako prizadevno poskrbel za urico prijetnega novoletnega razpoloženja v tem zavodu.

**Tudi letos so
bili obdarovani**

Za novoletne praznike je Zveza združenj borcev NOV okraja Ljubljana s sodelovanjem ZZZB NOV Slovenije pripravila obdaritev nad 300 bivših borcev NOV, ki se zdravijo v bolnišnicah na Golniku, Begunjah in Studencu pri Ljubljani.

Borci v bolnišnicah so bili prijetno presenečeni in ganjeni nad tolikšno pozornostjo. Nekateri med njimi nimajo več svojcev in jih tako med letom nihče ni mogel obiskati, razveseliti in prisrčno pokramljati z njimi.

V. F.

**Tovariško srečanje
v počastitev dneva JLA**

V počastitev »dneva JLA« je komisija za rezervne oficirje in podoficirje pri ZZZB NOV za ljubljanski okraj organizirala tovariško srečanje in tekmovalje v streljanju in šahovskem dvoboju med člani organizacije rezervnih oficirjev in podoficirjev pri ZZZB NOV okraja Ljubljane in predstavniki JLA ljubljanske garnizije.

Na strelskem tekmovalju je zmagala ekipa rezervnih oficirjev in podoficirjev, vendar so tudi pripadniki JLA kot posamezniki dosegli lepe uspehe. Zmagovalni ekipi je podpredsednik ZZZB NOV okraja Ljubljane Stane Bobnar podelil prehodni pokal. Obe tekmovalni ekipi sta izmenjali še simbolični darili.

V dvorani JLA se je odvijal šahovski dvojni boji na petdesetih deskah. V zelo lepi in močni igri je zmagala ekipa rezervnih oficirjev in podoficirjev in prejela za svojo zmago simbolično darilo.

**Odkrili so
spomenik**

V moziški občini so tudi letos svečano proslavili 22. december — dan JLA. Krajevne organizacije ZROP, borcev NOV in druge družbeno-politične organizacije so pripravile v večjih krajih svečane akademije. Na njih so najboljšim obveznikom predvojaške vzgoje podelili knjižne nagrade. Predsednik občinske skupščine je priredil za prvororce sprejem. Predstavniki občinskih in okrajnih družbeno-političnih organizacij so obiskali obmejno enoto JLA v Logarski dolini in ji podelili TV sprejemnik. Po nekaterih slišah so mladini govorili borci iz NOB o dogodkih iz NOB in o razvoju JLA. Osrednja prireditev pa je bila 22. decembra dopoldne v Ljubnem ob Savinji. Pred zadruženim domom so odkrili veličasten spomenik padlim borcem in grobnico s posmrtnimi ostanki 35 borcev. Spomenik je odkril tov. Mirko JERMAN, nekdanji komandant Šlandrove brigade. Med posmrtnimi ostanki borcev je tudi padli pomočnik politkomisarja bataljona in narodni heroj Milka KERIN, ki je padla v hudih bojih za Ljubno ob Savinji 31. 7. 1944. leta. Na spomenik je vklesanih 138 imen borcev, talcev in žrtev fašizma iz območja Ljubnega ob Savinji. Svečanosti se je udeležilo več sto prebivalcev Ljubnega ob Savinji in okolice. V kulturnem programu je poleg domačega pevskega zbora in šolske mladine sodelovala tudi godba, na pihala je Trbovelj.

Rudi Zager

**Da bodo
vedeli . . .**

Na predvečer dneva JLA je bila v Izoli svečana akademija. Nastopil je pevski zbor, igrala je godba na pihala iz Izole. O pomenu JLA je govoril predsednik ZROP tovariš Drago Ukmar.

Akademijo so priredili tudi v Dvorih nad Izolo, kjer sta nastopila moški in ženski pevski zbor z recitatorji. O pomenu JLA je govoril predsednik združenja borcev NOV občine Izola tovariš Praček.

Po obeh akademijah so bile proste zabave.

Združenje borcev občine Izola je obiskalo in obdarilo bojne borce in matere padlih, ki so bili na dan JLA v izolski bolnišnici. To so tovariši in tovaršice iz raznih krajev Slovenije in Hrvaške. Tako so obdarovali skupno 97 oseb. Finančna sredstva je dala izolska občnina skupščina.

Delovni kolektivni podjetji Delamaris, Mehanotehnika in Slavbenik pa so obiskali in obdarili vojake na treh obmejnih postojankah.

Otrokom po šolah so govorili o pomenu JLA rezervni oficirji. Le v gostinski šoli so predavali aktivni oficirji.

Da bi dali večjega poudarka dnevu JLA, je komisija za prenašanje tradicij NOB na mladino pri združenju borcev sklenila prirediti vrsto predavanj o NOB. Prvo tako predavanje je bilo že 15. decembra, govoril pa je predsednik komisije tovariš Srečko Cebren. Predavanje je spremljal s slikami v diapozitivih. Govoril je o pripravah na NOB, to je o revolucionarnem delavskem gibanju pod vodstvom komunistov v predvojnem času. Predavanja pa se bodo nadaljevala in bodo po enkrat mesečno za 7. in 8. razrede. Predavatelji bodo govorili o NOB in o pridobitvah NOB. Ta predavanja pa so zato, da bodo otroci, ki bodo komali osemletki, imeli jasne pojme, zakaj je bila NOB in kakšna je bila, da to ni bila vojna, kakršne so druge vojne. D. M.

Turistični sporazum med Italijo in Jugoslavijo, prvi te vrste, so podpisali v Beogradu, sporazum pa predvideva sodelovanje turističnih organizacij obeh držav pri izvajanju raznih turističnih programov.

Osemnajst let se je skrival pod tujim imenom Fritz Schmidt, bivši načelnik gestapa za mesto Hamburg, ki je odgovoren za množične umore v koncentracijskih taboriščih, pa so ga pred kratkim le aretirali v Zahodni Nemčiji.

Vsaka oblika zunanega nadzorstva v republiki Kongu je neposredno in nevarno ogrožanje neodvisnosti afriških držav, je dejal ganski predsednik Nkrumah, ko je zahteval od generalnega sekretarja OZN U Tanta, naj v interesu afriških narodov in svetovnega miru začne posvetovanje o tem, da bi bile OZN v Kongu zamenjali s silami afriških držav pod zastavo OZN.

Severna Rodezija naj postane neodvisna oktobra prihodnje leto, je dejal predstavnik Združene stranke nacionalne neodvisnosti Severne Rodezije, ki je predlagal, naj bi hkrati razglasili Severno Rodezijo za republiko.

V Sofiji je bil proces proti dolgoletnemu bolgarskemu diplomatu, docentu pravne fakultete v Sofiji in višjemu znanstvenemu sodelavcu pravnega inštituta bolgarske akademije znanosti Aksenu Georgijevu, obtoženemu, da je vohunil za ameriško obveščevalno službo; obsodili so ga na smrt.

Brazilski predsednik Goulart je sprejel skupino uglednih sovjetskih strokovnjakov, ki so mu predlagali, naj bi SZ sodelovala pri gradnji hidrocentrale na reki Parana, kajti tudi Hruščov je ponudil dolgoročno materialno in tehnično pomoč Braziliji.

Konferenca šefov arabskih držav se bo začela 13. januarja v Kairu, na konferenci pa bodo razpravljali o ukrepih proti načrtom izraelske vlade, da bo preusmerila del voda reke Jordana v puščavo Negev.

V Moskvi so objavili, da ima častni naziv heroja Sovjetske zveze doslej okrog 12.000 sovjetskih državljanov. Naziv heroja so v Sovjetski zvezi prvič podelili 1934. leta.

Jugoslovanski veleposlanik Ivo Vejdova je v imenu jugoslovanske vlade povabil predsednika vlade italijanske republike Alda Mora in zunanjega ministra Saragata, naj obiščeta Jugoslavijo.

Dogodki tedna

Razpravo proti 22 nacističnim upravljalcem taborišča smrti v Oswiecimu, ki se je začela pred dnevi v Frankfurtu, so preložili na 6. januar.

Ameriški senat je s 56 proti 14 glasovom sprejel zakon o pomoči tujini v višini tri milijarde dolarjev, v katerem je, med drugim rečeno, da lahko ameriški predsednik Johnson jamči za kredite za privatno prodajo pšenice ZSSR in drugim socialističnim državam.

Minuli četrtek sta neuradno obiskala Poljsko sovjetski premier Nikita Hruščov in prvi sekretar CK KP Belorusije Kiril Mazurov.

Napadalec-policaj, ki pa ga je policija takoj po neuspelem atentatu prišla, je hotel s petimi naboji, ki jih je izstrelil, ubiti ganskega predsednika Kwama Nkrumaha, ko je le-ta stopil v Akri iz svoje rezidence proti avtomobilu; ena izmed petih krogel, namenjenih Nkrumahu, je ubila Nkrumahovega osebnega stražarja.

Več sto prebivalcev občine Longarone — vas je bila občutno poškodovana v hudi katastrofi, ko je voda iz umetnega jezera preplavila dolino Vainot — je pričakalo novo leto z demonstracijami: blokirali so promet proti zimskemu športnemu središču Cortini, ko pa je interveriral prefekt mesta Belluno, so zahtevali, naj preživeli prebivalci dobe odškodnino za povzročeno škodo, zgradijo naj naselja v občini Longarone in popolnoma izpraznijo umetno jezero.

Premier Kenije Jomo Kenyatta je sprejel povabilo predsednika republike SFRJ Josipa Broza-Tita, naj uradno obišče Jugoslavijo, hkrati pa je povabil predsednika Tita, naj uradno obišče Kenijo.

Na Novega leta dan, točno opolnoči, je bila uradno razpuščena federacija Rodezije in Njase in s tem je bila tudi desetletna britanska državna tvorba zaključena.

Na ugodne komentarje je naletela izjava ameriškega obrambnega ministra McNamare, da je za 1964. leto zmanjšal vojaški proračun ZDA za eno milijardo dolarjev. Do konca 1965. leta se bo zmanjšalo število civilnih oseb, zaposlenih v ministrstvu za obrambo, za 10.000 — vendar pa jih bo še vedno ostalo 990.000. Zatrjujejo pa tudi, da bodo med drugim v treh in pol leta uklinili 33 vojnih baz.

Varnostni svet je imel lani 59 sej; na 41 sejah so proučevali različne afriške probleme, od tega pa so na 15 sejah govorili o vprašanju afriških ozemelj, ki so pod portugalsko upravo.

Sovjetska vlada je predlagala sklenitev mednarodnega sporazuma, s katerim bi se vse države na svetu odrekle uporabi sile pri reševanju ozemeljskih ali obmejnih sporov. Ta predlog vsebuje poslanica, ki jo je premier Hruščov ob novem letu poslal vsem šefom držav in vlad.

Ciprska kriza, ki traja že od 21. decembra lani in je zahtevala že okrog 400 žrtev, se je začela, ko je Makarios, predsednik Ciprske republike povedal, da bo spremljal ustavo, in kasneje, ko je napovedal, da bo odpovedal pogodbo o jamstvih in vojaški pakt z Grčijo in Turčijo. Vse tri »prizadete« države (Britanija, Grčija in Turčija) so seveda vsaka po svoje reagirale na predvideno Makariosovo revizijo, se zlasti, ko je rekel Makarios, ... da je njegov namen vzpostaviti popolno neodvisnost države, tako da Grčija, namen in Britanija ne bodo imele več pravice in možnosti vmešavati se v ciprske notranje zadeve. . . .

Ob tabornem ognju

(Dialog v letu 1963, v razcvetu socializma. Vsaka podobnost s kakršnokoli osebo iz današnje družbe je lahko zgolj slučajna.)

Prižorišče: soba direktorja v nekem podjetju ali soba upravnika v neki ustanovi (lahko tudi kulturni).

Partizan: Prišel sem k vam, ker bi se rad pogovoril z vami glede moje penzije. . . .

Direktor: Penzije? Vi se šalite, dragi moj. Saj jih nimate niti petdeset. Ne izpolnjujete pogojev. . . .

Partizan: Mislil sem, da bi šel v penzijo po novem zakonu, ki ga bodo kmalu izdali, po partizanskem. . . .

Direktor: Nič ne vem o nikakršnem novem zakonu, o partizanskem pa še najmanj. Ali bi spet radi kakšne privilegije?

Dragi moj, zdej smo v letu 1963 in skrajni čas bi že bil, da se stanje normalizira. Ali, mislite večno živeti od vojnih trofejev?

Strvezite se, za božjo voljo, in pogledjte stvarnosti o oč. Partizanstvo je le še za o muzej. Objekt za ekscurzije šolarčkov, pietetna zadoščina. Nehajte mi s tem svojim partizanstvom. Pokažite, kaj veljate brez tega, sami, brez vojnih zaslug, kaj veljate na delovnem mestu, strokovno.

Partizan: Mislil sem, povedati sem hotel, da se ne počutim dobro, bolan sem, živčen, poln reumatizma, rane me bolijo, čutim, da mi usiha delovna moč. Ne bom mogel več. Saj ne

zahtevam nič nemogočega. Le v penzijo bi šel rad, pa če bi mi lahko vsaj malo zvišali plačo, da bi lahko na tej podlagi imel malo večjo penzijo.

Direktor: A tako? Dragi moj, iz tega ne bo nič! Vsi bi radi imeli večje plače, vsi, ki so bili v partizanih, tudi tisti majski. . . . Kam pa prite država, če bi vsakemu samo zato, ker je bil v partizanih, zvišali plačo zaradi penzije. . . .

Partizan: Vi ste samo predstavnik države, država ima že razumevanje, le vi ga nimate. Kakor da bi šlo iz vašega žepa. Sicer pa, ne bom prav nič prosjačil. Povedal sem vam že, da grem v penzijo, zdej pa če mi hočete za tisti fičenk zboljšati plačo ali ne, tudi brez tega bom lahko živel.

Direktor: Tovariš partizan se je razjezil. He, ne tako, ne! Nisem mislil vsega tako dobesedno. Morda se bo dalo vendarle kaj urediti, ne rečem, samo da vam po pravici povem, sem jaz te partizansčine že rahlo sit. Vsakdo je kaj delal in se žrtvoval v domovinski vojni. Jaz na primer sem tudi delal in se izpostavljaj nevarnosti. Lahko bi uveljavil svoje pravice, poiskal priče, ki bi mi to potrdile. . . . morda tudi ne bi nobene našel, to končno zdej ni niiti važno. . . . hočem reči, vsak je bil v nevarnosti, vsak je trpel, končno je bila vojna, ampak da bi zdej hoteli imeti za vse to nekakšen stalni privilegij in stalno zaščito, to se mi zdi vendarle malce preumno. Dobro, jaz sem tudi za to, da se partizane izplača za njihovo junastvo in trpljenje, ampak naj se jim izplača enkrat za vselej, potem pa naj dajo za božjo voljo mir, naj utihnejo s temi svojimi zaslugami, spaka šala do vremena, kot pravijo bratje na jugu. Naj se jim izplača, magari vsakemu en, milijon, da bomo enkrat za vselej imeli mir pred njimi.

Partizan: A tako: milijon, potem pa, dragi partizan, zapri

usta in basta. Partizanstvo, dragi gospod, ni trgovina! To si zapomnite, in oprostite, da sem vas vznemiril s svojo pokojnino. Bom opravil tudi brez vas. Zakon me bo ščitil, če vi hočete ali ne. Zakon in pa samoupravljanje. Drugi tovariši v podjetju bodo o tem drugače sklepali kot vi. Podjetje ni vaša last, temveč last kolektiva. Vi ste samo v službi pri kolektivu. Pokazali ste vašo pravo podobo, vaš bes-do partizanstva, do borcev, zdej vsaj vem, s kom imam opraviti. Z menoj ne boste barantali, dragi gospod, in s partizanstvom ne boste delali kupčij. Dokopali ste se do položaja, do oblasti, a ta vaš stolček ni večer, dragi gospod, lahko se vam izpodmakne, lahko se znajdete na trdih tleh, lahko vas kolektiv pošlje malo na daljši dopust. . . . da si malce opomorate. . . .

Konec dialoga. Partizan zapusti pisarno in odide razburjen v park, kjer sede na klopi in razmišlja. Ne gre mu v glavo, da je direktor res izustil tiste besede. Ni mu šlo v glavo, da je še danes v nekaterih ljudeh skrivt bes do partizanstva in do borbe, da so ta bes skrivali in negovali v svojih prsih dolgo leta, zdej pa se jim je zazdelo, da je že čas, ko lahko povedo tisto, kar so skrivali v sebi. Toda ali za to le ni malce prezgodaj? Ali se niso vendarle usteli in ob nepravem času pokazali svojo barbo? Ali je rez partizanščina samo še za o muzej? Ali res lahko kakršenkoli direktor daje izjave, ki razodenajo odkrito sovražnost do partizanstva, ali ni logično, da imajo tak odnos potem tudi do naše celotne stvarnosti in družbene ureditve? Bojim se, da je na odgovornih mestih še mnogo takih tovaršev, s takim skrivitim besom do partizanstva in do naše stvarnosti, ki so ga znali vsa ta dolga leta po osvoboditvi mojstrsko skrivati. Bojim se, močno se bojim. . . .

Dušan Mevlja

Miha
Klinar

Prvi zahodnokoroški bataljon

(Nadaljevanje)

BREZ POČITKA

Ko so zagledali nemško kolono, ki se je pomikala iz doline preko rovov in posek proti gozdom okrog Kepe in ki se je nato razdelila v več kolon, so vedeli, da s počitkom ne bo ni.

Bila je pač hajka in njihova telesa so bogve od kod zbrala skrite rezerve moči, da so lahko krenili na pohod, potem ko so iz razgledne planske kočice Betahütte ugotovili smer nemških kolon in vsaj približno uganili obseg ozemlja, ki ga bo zajela nova nemška hajka.

Posrečilo se jim je, da so se še pred Nemci oddaljili z odseka, ki ga je zajela nemška hajka. Zato so se toliko bolj začudili, ko so zaslišali divje streljanje, kakor da bi se razvnela večja bitka, in ki so odmevi še okrepili.

»Morda nas hočejo zmeštrati,« so razmišljali.

»Kar streljajo naj,« je rekel Suljo.

»Ti seveda počivaš, ker ti ni treba kuhati,« ga je za šalo nekdo z besedo uščipnil.

»In tebi ne nositi drv in vode,« mu kuhar ni ostal dolžan.

»Hajka ima to dobro plat, da človeku vzame tek,« je rekel Nande in se zasmejal.

Zahodnokoroški bataljon v Rutah nad Svečami decembra 1943. (Drugi od leve v prvi vrsti kleči komandant bataljona Karel Pohleven-Drago.)

»In tudi smeh, če žvižga okrog tebe,« je rekel Slovenko.

»In nam odvzame skrb za preskrbo. Za kak dan nas odreši misli na potrebo nove preskrbovalne akcije,« je menil intendant Tilen.

»Seveda, če ne zahajkaš vsega, kar si imel še od zadnje,« je rekel Bobi.

Nemško streljanje pa še vedno ni ponehalo in je odmevalo od vsepovsod. Toda njihova ušesa so prav dobro razločila resnično streljanje od odmevov. Bili so večinoma stari partizani in ne novinci, ki jih plašijo tudi odmevi. Bitke v gorah se tudi zaradi odmevov razlikujejo od bitk v ravnini. Če jih nisi vajen, se ti zdi, da je sovražnik povsod.

Kakor so kasneje pripovedovali ljudje, so Nemci prinesli s hajke dva mrtva, nekaj pa je bilo ranjenih. Spopadli so se bili sami s seboj, ker sta dve njihovi koloni imeli druga drugo za partizane...

ZGODOVINSKO-REPORTAZNA
KRONIKA
OB 20-LETNICI USTANOVITVE

PREMIK POD GOLICO

Premik na nov sektor v Karavankah je vodstvo »bataljona« določilo že ob komisarjevem časnem odhodu na štab Gorenjskega odreda. Dogovorjeno je bilo, da se utaborijo nekje na koroški strani Golice in se s kurirji povežejo z Jelkovo četo Gorenjskega odreda, ki je taborila nekje na Planini pod Golico na jeseniški strani, in s Tomažem, sekretarjem Pokrajinskega komiteja KPS, ki se je junija prav tako mudil na gorenjski strani Golice. V novem taborišču naj bi potem počakali komisarja Zvoneta.

V zvezi s tem dogovorom so zapustili Mlince in se napotili po koroški strani Karavank proti Golici. Pot ni bila tako kratka, kakor bi človek sodil po navidežni razdalji. Ziasti ranjenci, od katerih sta bila dva ranjena v stegno in ki so se od dneva, ko so bili pri napadu nemške zasede nad Gozdom ranjeni, zdravili kar v enoti, so bili že močno iztrpani. Naposled so se razen pohodov v akcije morali udeleževati vseh premikov bataljona. Da se rane v noge ranjenih tovarišev niso celile, marveč so se slabšale, ni treba še posebej naglašati. Pa tudi drugi so bili utrjeni, saj se zadnje dni zaradi nemških zasledovanj niso mogli pošteno odpočiti niti se vsaj za silo najesti. Pohod je zaradi splošne iztrpanosti postal čedalje bolj počasen in »Tomo je moral prej, kakor je nameraval, odrediti počitek.

Tomo je bil vajen večjih enot. Na Dolenjskem so vendar že operirale brigade, obenem pa so imeli tam že obsežno osvojenno ozemlje. Zato je v skladu s svojo navado ukazal počitek kar na poti, dokler ga Nande, nekdanji komandir čete pod Stolom ni opozoril, da bi zaradi previdnosti in morebitnega nemškega zasledovanja bilo bolje, če bi se odpočili kje v gozdu in ne kar ob poti, kakor je bil odredil Tomo.

Tomo je Nandetovo opozorilo upošteval. Ko so po počitku nadaljevali pot in menili, da so se oddaljili že dovolj daleč z ozemlja, ki so ga zadnje čase Nemci nenehno kontrolirali in preiskovali bodisi z močnimi patroljami bodisi s hajkami, so se ustavili v neki kotlinici na koroški strani Golice. Tam so se utaborili, se s kurirji povežali z Jelkovo četo na gorenjski strani in po tej zvezi odposlali tudi oba, v nogo ranjena tovariša v partizansko zatočišče na Mežaklju.

V novem taborišču so se odpočili. Politdelegat Kos je vodil politične ure, v prostem času pa so čistili sprema in seveda tudi sebe. Prali in prekuhali so perilo, da bi vsaj zmanjšali drobno zalego, ki jih je mučila in ki se je neverjetno hitro razmnoževala.

»Uši so še hujski paraziti kakor kapitalisti. Ali ne, Kos?« se je nekdo pošalil. Kakor vse nadloge, so tudi to parazitsko nadlogo preganjali s šalami.

Toda tistih nekaj mirnih dni je zelo naglo odvisno v nepopravnost. Slovenko in Suljo sta se jezila nad bobom, ki jim je še edini ostal od vse hrane. Tudi drugim bob ni bil všeč. Ne zato, ker bi bili presiti ali izbirčni, marveč zato, ker ni bil nikoli popolnoma kuhan in jim je povzročal prebavne težave. In ko jim je pošel tudi bob, se je vrnil komisar.

KOMISARJEVE NAPOVEDI

Napovedi se lahko uresničijo ali pa tudi ne. Odvisno je pač od okoliščin in številnih vzrokov, ki so napovedim v prid, lahko pa jih tudi preprečijo. Ko se je komisar Zvone vrnil, se je najprej pogovoril s Tomom in še nekaterimi, potem pa je velen postrojiti bataljon. Imel jim je povedati pomembne stvari v zvezi z nalogami, ki jih čakajo.

»Pomembne in odgovorne stvari nas čakajo, tovariši,« je rekel, vendar je še poprej, preden je nadaljeval, predstavil dva nova tovariša, ki sta prišla z njim. Prvi je bil Korošec, drugi je bil doma nekje z Bleda, novinec, ki je prostovoljno prišel v partizane, čeden, negovan fant, za partizansko življenje celo mnogo preveč. Bil je kakor posebej lahka higiena. Korošec pa je bil bolj preprost, vendar ga je komisar ponovno omenil v zvezi z nalogami, ki naj bi jih »bataljon« opravil.

Nena-
vadne
partizanske
zgodbe

Tiste poletne noči leta dvainštiridesetega so Nemci v Kamniku pozaprili več ljudi. Začeli so jih zasliševati. Nekdo je ves preteper popustil ter začel govoriti imena, funkcije, podatke... Nemci so pozaprili več novih žrtev. Bila je vedno večja nevarnost, da se bo val aretacij še širil, da bo še več zaprtih ljudi klonilo in spregovorilo. Zato je partizansko vodstvo sklenilo rešiti, osumljence, še preden bi jih Nemci zaslišali, ker bi drugače lahko organizacija Osobodilne fronte pretrpela hude udarce.

V nemške uniforme preoblečeni partizani so prišli v Kamnik, ko se je zvečer menjavala straža pred zapor. Pripravljeni vsak trenutek na boj... Domači jetničarji so vedeli, da so prišli v Nemce preoblečeni partizani. Kljub temu so drug pred drugim hlinili svojo jezo in sovraštvo nad predrzneži. Partizanski komisar je v vsako odklenjeno celico zasepal: »Za menoj, tovariši! Osobodit! Svo vas prišli! Molčite in za menoj!«

Nem spredov se je vil po zatohlih hodnikih, le enkrat je rekel komisar: »Za roke se primate, tovariši!«

Po hodnikih se je vilo kolo po prstih, kolo brez glasbe in poskakovanja, žarnice so blele, samotna mušica je obletala mrzlo, mrtvo brezplameno luč. Sence so se daljšale, dvojile, pomnoževale, izginalje in se ponavljale.

Tone je bil zadnji. Kril je umik. Klic: »Halt! Wer da?« jih je razgalil in prvi pok razpihal kot prah po cesti. Se je pokalo, zakaj spopadle so se nemške straže z drugimi partizani. Tudi v Nemce preoblečeni reševalci so pritisnili.

Tone je meril predse, na levo, na desno. Tedaj pa je zagledal pred seboj jarko svetlobo, ki se je iz rumene spreminjala v rdečo ter se izgubljala v sivečih, vrtečih se krogih, ki jim poti ni mogel razbrati. Presunljiva bolečina, padec, začudenje... Ni vedel, ugibal je, zakaj je tako trdo legel na cesto.

Ko je streljanje ponehalo, je na cestah ležalo nekaj mrličev.

Se je zarja lebdela nad

rosnim pokopališčem, ko so Nemci pripeljali mrliče in jih stresli iz avtomobila. Prevzel jih je grobar Matija. Z Boštjanom sta kopala skupen grob, rila globlje in globlje ter se čudila prvi obiskovalki, ki je trebila svež grob ovenelih venec in cvetja. Preudarno se je približala grobarjem in zašepetala: »Matija! Tone manjka! Ni ga iz sinočnje akcije. Poglejta, če ni med mrtvimi! V nemško uniformo se je preoblekel.«

Grobar se je začudil, toda brž je spoznal Lenko, ki mu je prišla to povedati. In še je dodala: »Če ga ni med mrtvimi, so ga ujeli.«

Eden med mrličji ni bil mrzel, nič mrtvaško trd in srce mu je šibko bilo. »Tone!« je polglasno vzkliknil Matija. Od

razburjenja se je moral nasloniti na lopato.

»Za strah bo čas še jutri, Matija, jutri! Ostali mrličji so Nemci. Takoj jih pokopljita, Boštjan. Mudi se!«

Lenka je bila iznajdljiva. Ranjenca je naložila na samokolnico, ga pokrila z zavrnimi venci in odpeljala proti smetišču. Ponoči so ga iztihtapili s pokopališča v gozdove. Zdravnik je odkril, da ga je zadel strel iz samokresa. Krogla je predrila ličnico in ostala zadaj, pod malimi možgani. Ostal bo živ, je dejal zdravnik. Živ, toda v najslabšem primeru slep ali gluhi ali oboje. Toda le v najslabšem. V najboljšem pa živ in zdrav.

Tone pa je ostal živ in tudi zdrav... HINKO VILFAN

Kakšni so pogoji za dopisno šolanje?

Že nekajkrat je TV-15 pisal o dopisnem šolanju kakor tudi o težavah, s katerimi se srečuje vodstvo Dopisne šole, ter o upravičenih zahtevah in željah vodstva šole in njenih dopisnikov.

Dopisna šola je v šestih letih svojega obstoja nedvomno dosegla svoj namen ter dala našim gospodarskim organizacijam in javnim službam lepo število strokovnega in administrativnega kadra. Vpis v to šolo je bil iz leta v leto večji. V letu 1962/63 se je šolalo v raznih oddelkih te šole nad 4200 dopisnikov. Nad 900 se jih je prijavilo v dopisne tečaje. V letošnjem šolskem letu pa se šole v ekonomskem oddelku 1873 dopisnikov, v administrativnem 153, v tehniškem 1601, v osemletki 395 in v raznih tečajih 482. Skupno se šola v tej šoli 4509 ljudi.

V preteklem šolskem letu je vpis bivših borcev, članov ZB, močno upadel. To je popolnoma razumljivo, če upoštevamo čedalje večjo starostno dobo bivših borcev. Zato pa se vse bolj zanimajo za vpis v Dopisno šolo mlajši ljudje. Tako je dopisna šola prerasla okvir šolanja članov ZB in bi bilo zato prav, če bi postale soustanoviteljice šole še gospodarske organizacije. Nekatera podjetja so ta predlog že usvojila.

Vodstvo šole je s raznimi oblikami skušalo izboljšati možnosti študija dopisnikov. V letu 1963/64 naj bi bistveno spremenili študijske pogoje dopisnikov, predvsem tistih iz manjših krajev, ki so precej oddaljeni od seminarskih centrov.

Ze v preteklem letu je vodstvo Dopisne šole — po temeljiti proučitvi okoliščin študija dopisnikov, ob upoštevanju objektivnih pripomb posameznih

kov, vodstev šol, gospodarskih organizacij in izkušenj pedagoških delavcev Dopisne šole — pričelo s poskusno decentralizacijo in doseglo pri tem že zelo lepe uspehe. Gre za prenos nekaterih pristojnosti z Dopisne šole na posamezne delavske univerze. V svojem kraju pripravi delavska univerza dopisno šolanje, ki ga nato tudi vodi. Če je kandidatov dovolj, pripravi seminarsko središče dopisne šole, nudi pomoč in usmerja kandidate na Dopisno šolo v Ljubljani, ali pa jih vključi v seminarsko delo v drugem primernem središču.

Razen mnogih obstoječih seminarskih središč, kot v Izoli (delavska univerza), Novi Gorici (delavska univerza), Celju, Mariboru in drugih krajih, obstajajo objektivni pogoji, da v šolskem letu 1963/64 na novo začne izobraževalna središča še drugod pri delavskih univerzah, tako v Ravnah, Kopru, Velenju, Ptuj, Krškem itd. Podjetja, ki imajo na razpolago dovolj svojega strokovnega kadra, bodo lahko sama organizirala seminarsko delo za člane svojih kolektivov. Delavske univerze bodo organizirale seminarsko delo le tam, kjer se bo prijavilo zadostno število dopisnikov za posamezne šole in letnike. Dopisniki bodo imeli možnost, da se svetujejo in urejajo razne zadeve pri vseh delavskih univerzah v Sloveniji. Tam, kjer seminarjev ne bo in kjer so najbližja središča zelo oddaljena, naj bi dopisniki sami organizirali študijske krožke, strokovno pomoč pa bi jim morala nuditi podjetja, šole in najbližje delavske univerze.

Praksa je pokazala, da je seminarsko delo dopisnikom povsod zelo potrebno, ker seminarji dopolnjujejo individualni študij.

NE PRIZNAMO...

2

Protifašistični sveti Jugoslavije, Hrvatske in Slovenije ter Vrhovni štab NOV in POJ so me pooblastili za naslednjo izjavo:

Prvič. Mi ne priznavamo jugoslovanske vlade in kralja v tujini, ker že dve leti in pol, a tudi še sedaj, podpirata okupatorjeva sodalstva in izdajalca Dražo Mihailovića ter sta zato odgovorna za to izdajo nad jugoslovanskimi narodi.

Drugič. Ne bomo dovolili, da bi se vrnila v Jugoslavijo, ker bi to pripeljalo do državljanske vojne.

Tretjič. Nastopamo v imenu ogromne večine ljudstva, ki si želi demokratično republiko z samonitvijo na narodnoosvobodilne odbore.

Četrtič. Trenutno so narodnoosvobodilni odbori na čelu s protifašističnimi sveti edina ljudska zakonita oblast.

Enako izjavo bomo dali tudi angleški misiji pri našem štabu.

JUGOSLOVANSKO VPRAŠANJE NA MOSKOVSKI KONFERENCI

Dva dni kasneje je maršal Tito osebno izročil šefu zavezniškega vojaškega odposlanstva pri Vrhovnemu štabu podobno pismeno izjavo. Kmalu nato je Maclean obvestil Tita, da britanska vlada ne namerava vztrajati na obrambi kralja in monarhije, ker meni, da se bodo medsebojni odnosi v Jugoslaviji postopoma ure-

dili z ustanovitvijo enotne fronte v boju proti okupatorju, vendar pa o tej zahtevi Vrhovnega štaba ne bodo uradno razpravljali na sestanku zavezniških ministrov za zunanje zadeve, ki naj bi ga imeli v Moskvi od 19. do 30. oktobra 1943. leta.

Čeprav Titove zahteve niso vključili v dnevni red konferenec, so ob tej priložnosti le razpravljali o problemu Jugoslavije, oziroma o vprašanju četnikov in partizanov. O tem si je Božidar Purić, takratni predsednik vlade kraljevine Jugoslavije, pribelžil naslednje:

»Ko se je Eden prek Kaira vrnil iz Moskve, nam je povedal, da na konferenci ni bilo političnih razgovorov, temveč samo vojaška o tem, kako naj bi skrajšali vojno. Zamolčal pa je monolog Molotova, češ da zavezniške vlade v izgnanstvu nikogar ne predstavljajo in da v teh državah tudi prve vlade po končani vojni ne bodo ničesar predstavljale vse dotle, dokler se razmere ne bodo ustabile, monolog, na katerega Eden in Hull nista ničesar odgovorila. Eden je tudi povedal, da imajo oni svoja vojaška odposlanstva in pri Titu in pri Mihailoviću in da je predlagal Rusom — da bi tako dokazal iskrenost pri vojaškemu sodelovanju — naj tudi oni pošljejo tja svoje vojne misije. Rusi so odgovorili, da bodo

o tem še razmislili, pač pa so zahtevali oporišče na Bližnjem vzhodu, od koder naj bi oskrbovali partizane...

Eden nam je priznal, da se je z Molotovom neuradno razgovarjal razen o vojaških tudi o političnih vprašanjih na Balkanu. Angleži so predlagali razdelitev Evrope po interesnih področjih s tem, da bi Balkan spadal v njihovo interesno področje, vendar se Rusi niso strinjali in so zahtevali, naj bi tri velike sile skupno razpravljale in odločale o vseh evropskih vprašanjih...

In vendar so na Moskovski konferenci odprli vrata mednarodnemu priznanju narodnoosvobodilnega gibanja. Božidar Purić ni vedel za tisto, kar je bilo primerno važnejše od vseh razgovorov v zvezi z jugoslovanskim vprašanjem. Ministri za zunanje zadeve so se namreč strinjali s predlogom sovjetske vlade, naj bi na prihodnjem sestanku šefov zavezniških držav razpravljali tudi o tem, kako bi lahko materialno podprli narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije.

KONFERENCA »HEUREKA«

Konec novembra 1943 so se Churchill, Roosevelt in Stalin sestali v Teheranu, da bi rešili številna važna vojaška in politična vprašanja. Teheranska

konferenca vodilnih državnikov se je konspirativno imenovala »Heureka«.

Na konferenci v Teheranu je »velika trojica« razpravljala o najvažnejših vprašanjih druge svetovne vojne. Narodnoosvobodilna vojna je bila dvakrat na dnevnem redu. Britanci so predlagali izkrcanje na Balkanski polotok, da bi tako olajšali narodnoosvobodilna gibanja drugih narodov. Sovjeti so zahtevali, naj Velika Britanija in ZDA izpolnijo svoje zavezniške obveznosti in odpreta drugo fronto v Zahodni Evropi. Američani so nasprotovale drotiviti zavezniških sil z desantom na Balkanu.

Naposled so se le sporazumeli. Sklenili so čim hitreje izvesti operacijo »Overlord« z desantom v Normandijo, medtem »ko je treba jugoslovanske partizane podpreti v največji meri z materialom in z operacijami komandosov«.

Tako je na Teheranski konferenci prevladalo realistično gledanje o obojestranski koristnosti v primeru sodelovanja zavezniških sil z narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije, ki je med vojnimi operacijami v Zahodni Evropi pritegnila nase precejšnje sile osi.

CHURCHILL SE SESTANE S PETROM KARADJORDJEVIĆEM

Ko se je 10. decembra 1943 Churchill vračal iz Teherana, se je ob romantičnih piramidah pri Kairu sestel s Petrom Karadjordjevićem. Po zapiskih Božidarja Purića je Churchill naročil Petru Karadjordjeviću, »da je treba generala Mihailovića odstraniti iz vlade... in naj bi kralj nekaj mesecev kasneje — v aprilu ali maju — obiskal Tita.«

Istega dne proti večeru je Churchill sprejel še predsednika jugoslovanske begunske vlade Božidarja Purića, ki si je pribelžil tudi ta razgovor: »Našel sem ga (misli na Churchilla) — /pripomba avtorja/ bolnega v postelji. Povedal mi je — kar je bil najbrž sklep Teheranske konference — da nameravajo odslej pomagati le Titu, ki ima 250.000 vojakov in ki se bori, medtem ko bodo Mihailoviću odvzeli pomoč, saj nič ne dela, imajo pa tudi dokaze o njegovem sodelovanju z okupatorjem.«

Tako sta Teheranska konferenca in Churchillov razgovor v Kairu še bolj okrepila mednarodno priznanje nove Jugoslavije.

FOREIGN OFFICE JE PRVI REAGIRAL

Zavezniška vojaška misija je že 30. novembra 1943 po radiu sporočila britanski vladi besedilo sklepev, ki so jih bili sprejeli na drugem zasedanju AVNOJA. Foreign office je mrzlično pro-

učeval vse podatke, ki jih je bil prejel o zborovanju in Jajcu. Za navseote so povpraševali najboljšiše britanske strokovnjake za vprašanja Balkana. Ukrepali so hitro, čeprav temeljito. Ze 8. decembra je lahko Richard Law, Edenov namestnik, izjavil v Spodnjem domu: »Naša politika je v tem, da v Jugoslaviji podpiramo vse sile, ki se bore proti Nemcem. Trenutno podpiramo partizane in jim dajemo večjo pomoč kot Mihailoviću, to pa zato, ker se partizani bore proti Nemcem.«

Nekaj dni kasneje je bil Eden še konkretniji, ko je pred Spodnjim domom izjavil naslednje: »Domu je že znano, da so pred kratkim pod vodstvom vrhovnega komandanta partizanskih sil ustanovili vrhovno zakonodajno telo in izvršni nacionalni komite osvoboditve. Kolikor vem, se nacionalni komite ne poteguje za oblast izven področij, na katerem deluje. Tudi še ni zahteval priznanja s strani vlade Njegovega veličanstva. Kot jaz sam razumem zadevo in kot so me obvestili naši oficirji, partizani poudarjajo časnost te administracije in trdijo, da bodo jugoslovanski narodi, brž ko bo njihova država osvobodena, svobodno izbrali tisto obliko vladovine, ki jim bo najbolj ustrezala. Če je to njihovo stališče, potem se ne razlikuje od stališča vlade Njegovega veličanstva.«

SEDEMNAJST KILOGRAMOV TEŽKO LETALO

Da ne bo nesporazuma: gre za izredno majhno in lahko brezpilotno izvidniško letalo iz plastične snovi, ki je skupno s kamero in pedalom težko le 17 kilogramov. To ameriško letalo lahko ostane v zraku do 40 minut, obseg njegovega delovanja pa znaša 8 do 16 kilometrov.

Letalo ima dvocilindrski motor, ki razvija moč 3 KS. Njegova največja prednost je v tem, da je lahko, poceni in zanesljivo.

UGOTAVLJANJE MIN S POMOČJO LETEČIH PLOŠČADI

Inštituti za raziskovanje in razvoj inženirske opreme ameriške vojske so obdelali nov način ugotavljanja kopenskih min. V bodoče namestijo iskalne mine s pomočjo aerogliserjev («letečih ploščadi»), ki naj bi leteli nad mirnim območjem in z izboljšanimi detektorji, ki jih jih vanje vgradili, odkrivali mine. Aerogliserji bi leteli kolikor nekaj centimetrov od tal. Prvo takšno vozilo za inženirske potrebe ima premer 2,4 metra.

NOVI TOP PREBLJE 400 MM DEBELO JEKLENO PLOŠČO

Francoski tank «AMX-30» s opremljen s topom kal. 105 mm, ki izstreljuje granate z začetno hitrostjo 1000 metrov na sekundo. Granate so akumulativne in zato enako učinkovite ne glede na oddaljenost cilja. Poročajo, da s temi granatami lahko na razdaljah do 2500 metrov prebijejo do 400 mm debel tankovski oklop.

TRANZISTORSKI DETEKTOR ZA UGOTAVLJANJE RADIOAKTIVNOSTI

Na Poljskem proizvajajo detektor «RK-60» za ugotavljanje radioaktivne spojine, ki je žepne oblike, popolnoma transistorski in deluje s pomočjo treh baterij. Ugotavlja gama in beta radiacijo. Njegov sestavni del je tudi kristalni zvočnik, prek katerega detektor ugotavlja zvočne signale, brž ko ugotovi radioaktivno spojino. Poraba toka je tako majhna, da lahko deluje neprekinjeno sto ur.

OROŽJE IN OBOROŽITEV

NOVA OROŽJA AVSTRISKE VOJSKE

V oborožitve avstriske armade uvajajo naslednja nova orožja: plamenometalec z desetliterskim rezervoarjem, z dosegom 40 do 70 metrov in s težo 18 kilogramov; oklopni transporter za pehoto «Saurer» z mitraljezom kal. 12,7 mm; vozilo je povsem zaprto in opremljeno s sredstvi za ABH zaščito; dimno bomba za avtomatsko puško z dosegom 130 metrov, medtem ko bomba gori dve minuti.

TORPEDO ZA RAZMINIRANJE

Inštitut za raziskovanje in razvoj inženirske opreme ameriške vojske je izdelal novo torpedo, s katerim bi odpirali prehode v sovražnikovi ali lastnih minskih poljih. Ti torpedi bodo prišli prav tudi pri izdelavi prehodov skozi druge vrste ovir, predvsem skozi bovine žice. Torpedo je opremljen z majhnim raketnim motorjem.

250-METRSKI SKOKI Z RAKETNIM PASOM

Specialne enote ameriške vojske so opremlili z novimi raketnimi pasovi, ki omogočajo do 250 metrov dolge skoke. Vojaki, ki bodo imeli na hrbtih te raketne pasove, bodo lahko skakali čez osemnajst metrov visoke ovire. Sestavni del teh novih raketnih pasov so tudi naprave za reguliranje hitrosti, smeri in pristajanja. Med poletom je moč razviti hitrost do 100 kilometrov na uro.

Ze večkrat se je zgodilo, da so vojni načrti, čeprav so nanje še tako skrbno pazili, prišli povsem slučajno nasprotniku v roke. To se je pripetilo tudi v drugi svetovni vojni nekemu nemškemu pilotu, ki se je moral prisilno spustiti na belgijsko ozemlje, ne da bi vedel za zelo zaupne dokumente, ki jih je imel s seboj njegov sopotnik...

Napadalni načrti v nasprotnikovih rokah

Konec leta 1939 so v nemškem vrhovnem poveljstvu na vsi moči hitali z izdelavo vojnih načrtov o tem, kako bi v enem samem sunku osvojili Holandijo, Belgijo, Luksemburg in Francijo. Hitler je postajal čedalje bolj nestrpen in je neprestano priganjal svoje generale, naj mu že enkrat predložijo dokončne načrte. Vendar pa so morali nemški napad na te države zaradi nesoglasij in raznih netočnosti v načrtih odložiti kar osemindvajsetkrat. Po dolgotrajnih razpravah so se naposled odločili za nekdanji Schlieffenov načrt prodora na zahod. Po tem načrtu naj bi, prvič dotle, množično uporabljali zračnodosajne enote, predvsem za osvajanju važnih strateških točk v nasprotnikovem zaledju. In vendar se je zgodilo, da so se prav tega načrta, ki so ga imenovali «smernice za napad», postali Belgijci. Bilo pa je takole:

Desetega januarja 1940 zvečer je na letališče Münster prispel neki nemški major po imenu Reinberger. Da mu ne bi bilo preveč dolgčas, je zavil v bližnji oficirski klub na čašo piva. Reinberger, ki je po naravi bil družaben človek, se je kmalu znašel v živahnem razgovoru s pilotom Hermansom. Pred njima so se skoro neopazno druga za drugo praznile čaše piva.

Preden je Reinberger odšel spat, je mimogrede omenil svojemu novemu prijatelju, da se mora naslednjega dne udeležiti važnega posvetovanja v Kölnu. Ko je major Hermans to slišal, se je takoj ponudil, da ga prepelje tja s kakim majhnim letalom, češ da bi takšno potovanje bilo hitrejši in udobnejše kot z železnico. Major Reinberger se je brez vsakega razmišljanja strinjal z njegovim predlogom, čeprav so mu bili pred tem izredno prepovedali, da potuje z letalom.

Naslednjega dne se je Hermansovo malo letalo dvignilo z münsterskega letališča. Major Reinberger je vzel s seboj tudi važne dokumente, ki so mu bili potrebni za kölnsko posvetovanje. Pilot in njegov sopotnik sta se tudi med poletom tako živahno pogovarjala, da nista opazila, kdaj sta preletela reko Ren.

Medtem ju je obdala še megla. Glede na čas, ki sta ga prebila v zraku, bi morala biti že blizu Kölna. Sele tedaj se je Hermans spomnil na karto, da bi se po njej orientiral. To pa mu ni uspelo, saj je bil prepričan, da sta še tostran Rena. Počasi se je spuščal niže, hkrati pa je spreminjal tudi smer. Razmere pa so se še bolj poslabšale, ker mu je nenadoma odpovedal motor.

Tako je moral prisilno pristati na popolnoma neznanem zemljišču. Čeprav se je pri tem letalo nekoliko poškodovalo, sta jo potnika srečno odnesla, saj razen rahlih udarcev nista trupela nobenih drugih poškodb.

Brž ko se je Reinberger spet znašel, se je spomnil na aktovko z načrti. Bila je še cela. Ker sta bila oba trdno prepričana, da sta pristala na nemškem ozemlju, sta kmalu imela načrt, kako bosta nadaljevala pot proti Kölnu.

Tedaj pa se je na kraju nesreče prikazal neki kmet. Ko sta ga povprašala, kje sta, jima na njuno veliko presenečenje ni znalo odgovoriti po nemško. Sele tedaj jima je bilo jasno, da nista več v Nemčiji. Po nekaj minutah sta že zvedela, da sta pristala na belgijskem ozemlju.

Major Reinberger je vedel, kaj mora storiti: sežgati mora dokumente, da se jih ne bi polastili organi belgijskih oblasti. Stekel je proti bližnjemu gozdičku, da ne bi kmet opazil, kaj bo napravil. Toda nesreča nikoli ne počiva. Ko je hotel vžgati papirje, je ugotovil, da v vžgalniku nima bencina. Tudi vžgalnik ni imel s seboj. Postalo mu je pošteno vroče. Hitro se je vrnil k Hermansu in ga zaprosil za vžgalnik ali bencinski vžgalnik. Toda Hermans ni bil kadilec. Zato pa je vžgalnice imel kmet, ki mu jih je odstopil po daljšem razpravljanju.

Bilo pa je že prepozno, zakaj v tem hipu se jim je približala skupina belgijskih vojakov, ki so Nemca nemudoma aretirali. Major Reinberger je imel še toliko časa, da je vžgal dokumente, vendar sta dva Belgijca hitro pogasila ogenj in tako rešila večino načrtov.

Vojaki so oba nemška oficirja odpeljali s seboj, komandir belgijske enote pa je nato po telefonu obvestil svoje poveljstvo o tem primeru. Medtem ko so čakali na nadaljnja navodila višjega štaba, je obupani Reinberger zaprosil belgijskega oficirja za pištolo, da bi se ubil. Belgijec mu je seveda odklonil to uslugo. Kmalu nato pa je prišlo povelje, naj ujeta Nemca pripelje v Bruselj.

Ko so organi belgijske obveščevalne službe prebrali zapečnjene dokumente, se jih je polastil dvom: ali gre za izvirne nemške načrte, ali pa so to storili Nemci namenoma, da bi jih prevarili. Iz dokumentov pa so ugotovili, da Nemci zelo podrobno poznajo razporeditev belgijskih enot in njihovih utrd.

Istega dne je prispel iz Holandije nemški vojaški ataše general Weniger in nujno zahteval sestanek z obema nemškima

K fotografiji z vprašajem v 24. številki «TV-15» nam je poslal pojasnilo tudi Anton Šporar iz Slovenskih Konjic. Takole pravi:

Borci na tem posnetku so večinoma iz 4. bataljona Gubčeve brigade. Ta bataljon je bil po nalogu glavnega štaba NOV in PO Slovenije z dne

29. junija 1944 dodeljen v zaščitno glavnemu štabu. Zato se je pozneje imenoval tudi zaščitni bataljon. Borci na sliki, ki jih dobro poznam, so: tisti s harmoniko je Anton Šporar iz Harinje vasi, sedaj v Slovenskih Konjicah; drugi v vrsti je dobro poznani Ivan Henigman iz Dolenjskih Toplic. V prvi vrsti na vsaki strani so

borci iz Drganjih sel pri Dolenjskih Toplicah. Imen ostalih borcev na sliki se več ne spominjam.

Tovarišu Šporarju se za te podatke najlepše zahvaljujemo, obenem prosimo vse, ki jim je kaj znano, za pojasnilo k fotografiji, objavljeni v današnji številki!

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

oficirjema. Belgijci so sicer pristali, vendar so sestanek določili za naslednji dan. Medtem so v sobo, kjer naj bi bil razgovor med nemškim generalom in obema majorjema, napeljali prisluškovalne naprave.

Naslednjega dne je general Weniger v spremstvu belgijskega stražarja stopil v sobo, kjer sta čakala ujeta nemška oficirja. Potem ko so se pozdravili, je nemški general zaprosil belgijskega stražarja, naj mu prinese peresnik ali svinčnik, ker ga je v naglici pozabil vzeti sabo. Belgijec mu je ustregel, saj je vedel, da je soba ozvočena.

Ko so Nemci ostali sami, je Weniger takoj povprašal, kaj se je zgodilo z dokumenti, ki jih je Reinberger imel v aktovki. Ta se je zlagal, da jih je bil uničil. Po sestanku je Weniger o tem takoj z brzojavko obvestil Berlin.

Na podlagi tega razgovora so Belgijci, ki so prisluškovali v sosednji sobi, sklepali, da gre za izvirne dokumente. S takojšnjim ukrepanjem so v belgijski vojski ukiniteli vse dopuste, vojaške enote pa so pomaknili bliže meji.

O nemških namerah so obvestili tudi zaveznike. Eno izmed kopij dokumentov so izročili francoskemu vojaškemu atašeju v Bruslju, ki jo je nemudoma odposlal v Pariz. Francozi so bili na vso moč presenečeni in so od Belgijcev zahtevali fotokopije izvirnih dokumentov, saj so dvomili v njihovo resničnost. Naslednjega dne so na posebnem sestanku vojnega sveta proglasili pripravnost v vseh enotah francoske armade.

Vseh teh ukrepov pa pred nemško obveščevalno službo le

niso mogli skriti. Zato je bilo Nemcem kmalu jasno, da Reinberger ni uničil dokumentov, kot je zatrjeval Wenigerju. Tako so morali Nemci spet odložiti napad, ker je bilo treba predhodno napraviti nov načrt, katerega avtor je bil general Mannstein.

Čeprav imamo lahko incident, ki smo ga opisali, za povsem navadno vojno epizodo, je vendar — gledano z današnjega stališča — v neki meri le vplival na potek druge svetovne vojne. Po prvotnem nemškem načrtu, ki so ga ob tej priložnosti polastili, se ga ob tej priložnosti polastili, kot v prvi svetovni vojni. Morzahnodi zavezniki, haj bi Nemci

vdrli le v Holandijo in Belgijo, medtem ko je Mannsteinov načrt predvideval tudi proboj Maginotove linije. Prav to pa je bilo tisto, kar je Francoze kasneje popolnoma presenetilo.

Zato nekateri zahodni vojaški zgodovinarji menijo, da bi bilo za zaveznike boljše, če ne bi zvedeli za prvotne nemške načrte. V tem primeru bi namreč Nemci sicer vdrli v Belgijo in Holandijo, imeli pa bi hude izgube in prišlo bi do podobnega položaja kot v prvi svetovni vojni. Morzahnodi zavezniki, haj bi Nemci

Obvestilo

Vsem novim naročnikom na «Vojaški informator» bomo poslali prvo in drugo številko dnevnika «TV-15» na vpogled. Kolikor nam prve, niti druge številke ne vrnejo, jih bomo smatrali za redne naročnike. Organizacije ZROP, ki nam pošiljajo sezname oziroma denar za «Vojaški informator», naprosamo, da nam istočasno pošiljajo oboje. Ker je mnogo sprememb pri članih ZROP, obstaja možnost, da kdo sprejme po dva izvoda «Vojaškega informatorja». Prosimo, naj nam enega vrne s pripombo «dvojniki».

Kot smo že sporočili, je letna naročnina za «TV-15» 800 dinarjev, ker je s 1. januarjem 1964 postal tednik. Ker se je pristojbina za pobiranje naročnine občutno dvignila, bomo

v sporazumu s Skupnostjo PTT podjetij SRS naročnino pobirali le ENKRAT LETNO. Medtem bodo postarji pobirali naročnino, bomo prvočasno sporočili našim naročnikom. Do takrat nam lahko naročniki nakazujejo celoletno naročnino na naš tekoči račun št. 600-11-608-29.

Prijateljem in znancem sporočite, da bodo lahko kupovali «TV-15» v kolportarji pri podružnicah «DELA» v Ljubljani, Celju, na Jesenicah, v Kranju, Mariboru, Novem mestu in Trbovljah ter v poslovalnicah Časopisno-založniškega podjetja «Primorski tisk» v KIOSKU v Kopru ter poslovalnicah v Izoli, Piranu, Portorožu in Ilirski Bistrici.

UPRAVA «TV-15»

Boji na obali Jadrana

2

Za začetek hudo trpljenje

Za nami so hudi boji, kakršnih doslej ni bilo, v Balaklavi, na Sapun-gori, v Inkermanu, na Severni strani... To so zadnje ure slavne epopeje obrambe legendarnega Sevastopolja. Vsako minuto se redčijo zadnje vrste branilcev mesta-heroja, pritisnjena ga morju, ki ščitijo svojim tovarišem umik po morju. Ranjenega v glavo in levo roko, pretresenih možganov, so me tovariši prinesli k morju in me skrili na bregu Kazakje buhte. Toda Nemci so me našli in me odpeljali v taborišče.

Čez nekaj dni sem skupaj z drugimi ujetniki blódlil po cestah Krima. Omahoval sem od utrujenosti in trpel zaradi ran. Nemci so nas gnali po vročini in niso dajali ne vode ne hrane več dni. Z veliko

silo volje sem zbral zadnje moči in se prišilil, da sem šel dalje. Zaostati nisem smel. Tiste, ki so zaostali, so stražarji takoj postrelili. Šli smo mimo Bahčisaraja, Simferopolja in Džanke... Po dolgi in utrujajoči poti smo se znašli v koncentracijskem taborišču na nemškem ozemlju. Tukaj so Nemci začeli pospešeno agitirati med sovjetskimi vojnimi ujetniki, da bi jih pridobili za vstop v različne legije.

Potrebno je bilo opogumiti ljudi, izmučene od lakote in bolezni, demoralizirane zaradi fašističnih laži, potrebno jim je bilo vcepiti upanje v moč Sovjetske armade in njeno gotovo zmago nad sovražnikom. Kdo drugi naj bi se s tem ukvarjal če ne jaz, ki sem bil član leninskega Komsošila. Začel sem iskati somišljenike, da bi ustvaril ilegalno organizacijo, ki bi se ukvarjala s protifašistično propagando. Take ljudi sem seveda našel. Prvi se je v ilegalno delo vključil moj prijatelj iz medicinske srednje šole in s fronte Džamil Isa ogli Ismajlov. Skupaj z njim smo pritegnili v našo skupino Mir-

jakuba Agalarova, Asada Kurbanova, Huseina Huseinova, Kebira Medžidova, Rza Orudževa, Aarabala Alijeva, Karama Abasova, Avaza Mirzoeva, Akpera Babajeva, Piri Babajeva, Sulejmana Velijeve, Alima Alijeva in druge. Skupino smo razdelili na trojke.

V trojki je vsak poznal samo voditelja in nikogar več. Če bi skupino odkrili, nihče ne bi mogel povedati, kdo je član druge trojke. Vse podatke in novice s front, ki smo jih redkokdaj uspeli zvedeti, smo sporočili dalje preko voditeljev trojk. Potem pa so tovariši te vesti pripovedovali dalje posameznim zanesljivim vojnim ujetnikom. Na isti način smo razkrinkovali lažnjivo propagando hitlerjevcev.

Zejal nas je po maščevanju nad fašisti zaradi vsega gorja, ki so ga prizadejali naši domovini, za mrtev očete in brate. Nazadnje je prišel ta čas. V tovornih vagonih, ki so služili za prevoz živine, so nas prepeljali na jug Avstrije, k italijansko-jugoslovanski meji. Razdelili so nas na delovne skupine in na soperne bata-

lione ter nas nagnali popravljati mostove in ceste, ki so jih porušili partizani. Poleti 1943 so nas poslali še dlje na jug, na Opčine blizu Trsta. Tam smo povsod videli sledove brezobzirnega boja narodnih maščevalcev proti fašističnim zavojevalcem. Videli smo tudi na kamenju, na zidovih hiš ali na cestnem asfaltu napiso: «Viva Rusia! Viva komunizmo!» ali «Smrt fašizmu — svoboda narodu!»

«Zovala sva drug drugega. V razgovorih z dekletom, ki so sledili, sem začel hvaliti partizane. Potem pa, ko sva se že dobro seznanila, sem ji nekot kar naravnost rekel o naši želji, da bi se povezali s partizani.

Dekle, ki ji je bilo ime Sava, nam je tudi pomagala vzpostaviti zvezo s partizanskim štabom. Kasneje je bila skvema med našo skupino in partizani.

Po ukazih partizanskega štaba, ki smo jih sprejemali preko Save, smo napravili precej sabotažnih dejanj in organizirali pobeg več skupin naših tovarišev k partizanom. Pomagala nam je tudi tovarišica Katra.

Z eno izmed takih skupin, ki je štela dvajset ljudi, sem pobegnil k partizanom tudi jaz. Kmalu smo izi tovarišev, ki jim je uspelo ulti hitlerjevcev, organizirali sovjetsko četo pri 3. udarni brigadi «Ivana Gradnika», ki je pripadala 31. diviziji NOVJ.

Naša četa, ali kakor so jo v brigadi imenovali «Ruska četa», se je udeležila mnogih hudih bojev s fašisti v Vipavski dolini, v Ajdovščini, na Vitovljah, Otlici, Črnem vrhu, Godoviču in drugih krajih. Sovjetski borci so se bojevali z velikim pogumom in si tako pridobili ljubezen slovenskega prebivalstva ter krajevnih partizanov.

OD KOD ZASTOJ V OSVAJANJU VESOLJA

Če bi sklepali po člankih, ki so jih objavljali pred petimi ali šestimi leti, bi moral človek doslej dospeti ne le na Mesec, temveč celo na Mars in Venero. In vendar ni tako...

Prvi napad na vesolje odbit

Po začetnem optimizmu, češ da ni več daleč čas, ko se bomo lahko sprehajali od zvezde do zvezde, so kot hladne prhe delovala obvestila, da z vesoljskimi poleti ne gre tako lahko, kot so prvotno pričakovali. Posledica novih in več ali manj nepričakovanih težav je tudi zmanjševanje kreditov za vesoljske poletne s strani ameriškega kongresa in izjave Hruščova v zvezi s tem, da Sovjetska zveza še ne namerava tako kmalu poslati vesoljske ladje s človeško posadko na Mesec.

Vse to dokazuje, da so poleti v vesolje mnogo težavnejša in dražja zadeva, kot so sprva mislili.

Ameriški neuspehi...

Neuspehe, ki jih je Amerika doživela na tem področju, dobro poznamo.

Po programu »Centaur« bi morali sredi leta 1961 izstreliti projektil, ki naj bi zletel 480 kilometrov visoko, čeprav bi tehtal 3.850 kilogramov. Enak izstre-

lek pa naj bi v drugem polletju 1962 ponesel na Mesec prve avtomatične postaje tipa »Surveyor«.

Od vsega tega niso ničesar uresničili. V najboljšem primeru bodo izstrelili omenjeni projektili šele leta 1965 in še takrat mu bodo morali za 20% zmanjšati težo, da bi mogli računati na uspešno izstrelitev.

Razmere glede tega tudi v letu 1963 niso šle na bolje, nekateri pa celo trdijo, da so se poslabšale. Lani bi morali po načrtu izstreliti v vesolje med drugim tudi dve kabini »Gemini«, kar bi storili s pomočjo projektila »Titan II«. Kot je znano, tudi tega niso storili.

V zadnjem tromesečju lanskega leta bi morali izstreliti prototip satelita »Nimbus«, ki naj bi bil precej težji in popolnejši od »Tirose«. Namesto pričakovane izstrelitve pa so konec oktobra sporočili, da so načrt »Nimbus« zavrgli.

Za neuspeh je treba imeti tudi izstrelitev vesoljske ladje z Gordonom Cooperjem, ki je ostal živ le spričo izredne hladnokrvnosti, potem ko je bil že 33 ur brez dihače in ko so v njegovi kabini odpovedale nekatere važne naprave. Po tem poletu so Američani sporočili, da je tudi načrt »Mercury« konec.

...in sovjetske težave

Sovjetski zvezi ne moremo očitati, da so v zakasnitvi s svojim programom, saj si niso nikoli uradno postavljali rokov za osvajanje vesolja, kot je to bil primer z Američani. Navzlic temu pa po nekaterih dejstvih sklepamo, da so tudi oni naleteli na velike težave.

Tako npr. so Rusi 12. februarja 1961 izstrelili proti Veneri medplanetarno avtomatično postajo »MAS II«, ki pa je že 27. februarja — potem ko je napravila pet milijonov kilometrov dolgo pot — prenehala oddajati signale.

Sedaj že vedo, da se okrog Zemlje razprostirata dva pasova radiacije. Vendar to ni najhuje, kajti še neprimerno večja nevarnost grozi s strani protonov, ki jih za časa svojih erupcij izžareva Sonce.

Med petdnevnim poletom je Bikovski prejel le 0,06 rentgenov, kar je sorazmerno majhna količina. Toda če bi vesoljska ladja »Vostok« preletela središče pasu radiacije, bi bila nevarnost neprimerno večja. Se nevarneje pa so sončne erupcije, ki povzročajo izredno močno radiacijo: ob sončnih motnjah 23. februarja 1956 so namerili čez 10.000 rentgenov na uro, to pa je trajalo kar 15 ur. Naj omenimo, da človeka čaka že zanesljiva smrt, če njegov organizem sprejme le 500 do 1000 rentgenov!

Ker je moč sončne erupcije napovedati že nekaj ur poprej, se astronomi, ki niso preveč oddaljeni od Zemlje, na znak nevarnosti še lahko pravočasno vrnejo nazaj. Kaj pa če so nekje daleč v vesolju?

Američani so sičar v vesoljski ladji »Apollo« imeli posebno signalno napravo, ki je v primeru takšne nevarnosti spremenila položaj ladje tako, da se je njen vrh obrnil proti Soncu in s tem vsaj delno zaščitil posadko pred radiacijo. Vendar pa takšna zaščita ne more zadostovati v primeru hudih in dolgotrajnih sončnih erupcij.

Kako potisniti v vesolje 40 ton?

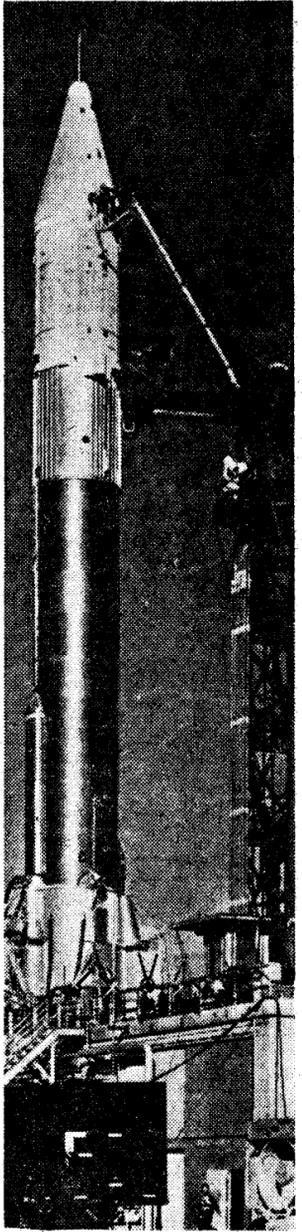
Vesoljska ladja, ki bi lahko s človeško posadko poletela proti Mesecu, tam pristala in se nato spet vrnila nazaj na Zemljo, bi morala biti težka 40 ton. To pa je takšna teža, da v zvezi z njo izstrelitvijo nastajajo številne težave. Prvotno so sicer predvidevali, da bi s projektilom »Saturnus V« lahko izstrelili še za 5% težjo vesoljsko ladjo. Ker pa so morali naknadno okrepiti motorje, bodo morali v ustrezni meri zmanjšati koristno težo same ladje.

Skorajšen preboj »pozicijske obrambe«?

Ko so se junija 1944 zahodni zavezniki izkrcali v Normandiji, so jih Nemci dolgo stiskali na majhnem koščku obale. Ko pa so jim poslali dovolj materiala, so prešli v odločilen napad in so prebili nemško fronto.

Podobno je tudi s trenutnim stanjem glede osvajanja vesolja. Astronavti se stiskajo v bližini Zemlje, od vesolja pa jih loči komaj nekaj sto kilometrov globok prostor. Brž ko pa bodo prebili še to »pozicijsko obrambo«, jih na nadaljnji poti ne bo imelo več kaj zadrževati. Po nekaj sto kilometrih bo človek v vesolju, po katerem bo lahko potoval na tisoče kilometrov daleč, ne da bi naletel na večje spremembe.

Rusi in Američani se vsak po svoje pripravljajo na to odločilno ofenzivo. V prvem obdobju predvsem iščejo takšne materiale, ki bi bili zanesljivejši od dosežanih. V tem smislu je tudi profesor Blagonravov izjavil, da bo uporaba povsem novega ma-

Projektil »Atlas Centaur«.

terjala omogočila astronautom, da v letu 1964 postanejo zares »pravi raziskovalci vesolja«. Njegova izjava naj bi bila torej znak o sovjetskih namerah, da bi že v prihodnjih mesecih izvedli »veliki preboj«.

Toga predsednik Hruščov je takoj nato omajil cilje sovjetske ofenzive proti vesolju: človek tokrat še ne bo stopil na Mesec. Vesolje je treba najprej premagati do naslednje obrambne črte, toda v to etapo še niso vključili izkrcanja na našem najbližjem sosedu.

Ob teh, ne preveč optimističnih vesteh je marsikdo razočaran, vendar tudi za pesimizem ni nobene potrebe: vesolje bodo raziskovali morda nekoliko počasneje, zato pa na zanesljivi podlagi.

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

2. 13. maj 1940 (Bitka pri Sedanu)

DAN, KO JE BILA FRANCIJA STRTA

Vasi gorijo, lijkci razdirajo ceste, ob njih stoje zažgani avtomobili, drevesa so obsekana, toda to je delo letal, ne pa topništva. Ves čas, kar je divizija zapustila zborna področja, kroži nad njo Henschel 126, njegov motor ropota kot pri mototoklu. Vendar se ni pojavil niti en lovec, ki naj bi smrkavca zbil z neba. In ta smrkavec je predhodnik besnih letelčnih strojev, ki stresajo ozračje. Morda se francoska letala zbirajo nad sovražnikovimi silami, ki skušajo izkoristiti škrbino v fronti, toda v ozadju je gospodar neba nemško letalstvo.

Tretje oklopne rezervne divizije (D. C. R.) se drži nepopisna sreča. Sovražnikove granate niso zadele niti enega tanka niti enega drugega vozila. Človek bi rekel, da so bili vsi udarci prihranjeni za civiliste in begunce, katerih kri je prenekaterikrat napajala prašne ceste. Presenetljivo je le, da so ti ubogi ljudje na teh cestah. Saj je bilo popolnoma razumljivo, da bi morale biti ceste, po katerih se pomikajo oklopna vozila, rezervirane samo zanje in da bi morali na njih prepovedati kakršnokoli drug promet. Toda osebe, ki naj bi skrbelo za urejanje prometa, je izginilo. Divizijski oddelek za promet, ki so ga v naglici sestavili, skuša sprostiti promet, na vso moč si prizadeva, da bi spravil s ceste množice avtomobilov, biciklistov, konjskih vpreg in pešcev. Ljudje se stokaje upirajo, vendar se naposled uklonijo: vedejo se kot pravi prebivalci vzhodnih predelov Francije, v katerih je vcepljeno spoštovanje do vojske.

Toda zavedati se je treba še nečesa drugega: ne bežijo samo civilisti. Tudi vojakci beže.

TOPNIŠTVO BREZ TOPOV

Prve ubežnike so srečali že na tej strani Aisne. Njihovo število je bilo še večje na drugi strani reke. Zdaj so v Argonih, rodovitni pokrajini, ki jo je neki veleznogovni general francoske revolucije imenoval Termopile Francije. Valmy in njegovi mlini niso daleč, prav tako ne slavnaj bojnja polja iz I. svetovne vojne, na katerih je cela generacija Francozov prestopila meje stoicizma. Ardenski kanal vodi proti severovzhodu čez jase in zatvornice, ki zapirajo in prekinjajo velike in dolge črte čiste vode. Na ta zatrpni in mračni prehod se je nenadoma zila reka kakijevskih uniform in tekla proti jugu in zahodu.

Nekateri se vozijo z bicikli. Drugi so zlezli na najrazličnejša vojaška vozila — tudi na topovske lafete. Ali pa so bili še manj izbirčni, tako da se vozijo tudi na kmečkih vozovih. Prenekateri, ki hodijo peš, so obuli čevlje s platnenimi podplati, kajti njihove noge so zelo občutljive. Nekateri nosijo s seboj puške: verjetno za spomin. Večina pa se je oprtala s harmonikami in celo rdečimi kmečkimi pernicami, ki naj bi jih varovale pred jutranjo roso. Seveda so tudi plenili, vendar ne prehudo, lotevali so se samo kaš in kleti, kajti sonce, ki je sijalo tistega čudovitega 13. maja, jim je osušilo grla. Od kod prihajajo? Skomigajo z rameni, kakor da bi že pozabili na mračne luknje, po katerih so se bili premetavali. Kam gredo? Večina pravi: »V Reims!« Nekateri pa so v temi še pogumnejši, tako da odgovarjajo: »Domov!« Zakaj odhajajo? Pravijo, da zato, ker so jim ukazali, naj se umaknejo.

Pri montgonskem mostu je nastala zapore. Zandarji 3. D. C. R. so bolj iz presenečenja kot iz ogorčenja potegnili pištole iz tokov, da bi ustavili čudne begunce. Tem ni do tega, da bi si s silo utrlj prehod, marveč razpravljajo in dokazujejo. Izdali so jih. Prihajajo nemški tanki. Tam so, za gozdnatimi škrbinami. V daljavi gori le Chesne in z nočjo se večja sij požara. Zandarji skušajo begunce spraviti v nekakšen tabor na polju. Morda bodo drugi dan, ko bo sonce postavilo vse stvari spet na svoje mesto, morda bodo takrat oficirji že znali ukrotiti te prestrašene in zbegane moše...

Toda na cesti je slišati bobnenje konvoja. Odločno in močno ropotanje artilerijskih konj. In res, pred montgonski most pride oddelek težke artilerije, ki je prišla z vzhoda. Zandarji tretje oklopne rezervne divizije so lahko ustavili ubežne vojske, ne morejo pa braniti prehoda topniški enoti z oficirji na čelu. In topništvo gre naprej, za njim pa — begunci. Šele tedaj opazijo, da na lafetah ni topov, da so vojaki vse zmetali z vozil, samo da bi bilo napredovanje lažje.

Šele takrat pride na vprašanje »Od hod prihajate?« pravi odgovor, ki zveni kot prekleto leto: »Od Sedana...«

Z nemškega stališča ima napad šest mesecev zamude. Hitler ga je predpisal za 12. november 1939. Prestrašeni gene-

Nemški tank vozi skozi francoske gozdove proti reki Meuse

rali so ga skušali prepričati, da se še ne morejo pognati na silno francosko armado, na spretnega generala Gamelina, saj še niso niti obnovili zalog razstreliva, ki so ga bili porabili ob napadu na Poljsko. Hitler je pometel z odgovori teh prestrašenih in boječih duš. Toda tisto, česar ni zmoget general von Brauchitsch; je storil »general Barometer«. Hitler si je želel dva tedna lepega vremena za ofenzivo na Zahod, vremenske napovedi pa niso bile še nikdar prej tako nenehno slabe. Dvanajstkrat so preklicali povelje za napad. Potem se je Hitler uklonil vremenu. »Počakal bom pomladi...«

Ko bi do nemške ofenzive prišlo v jeseni 1939, bi bil njen razvoj čisto drugačen, kot je bil maja 1940. Nemški glavni štab ni bil obnovljen. Prevzel je bil stari Schlieffenov plan, katerega izvedba je leta 1914 pripeljala Nemce v šestih tednih do praga ene same zmagave. Štiri armade, ki so tvorile skupino »B« in obsegale skoraj vse oklopne sile, naj bi planile na belgijske planjave, dve slabotnejši armadi skupine »A« pod vodstvom von Rundstedta pa naj bi ob reki Meuse štiti levi bok prve skupine. Tak manever je pričakovala tudi francoska komanda, tako da je od Ardenov do morja postavila najbolj gibčne, spretno in oborožene francosko-britanske sile. Tako naj bi prišlo do bitke brez presenečenja, do srečanja dveh elit, do čelnega spopada.

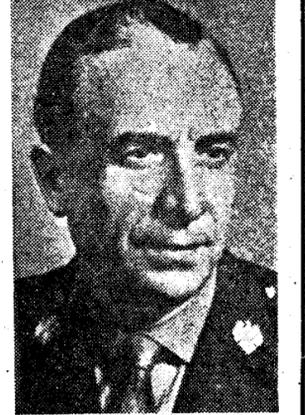
Po pomladi 1940 pa se je načrt bistveno spremenil. (Dalje prihodnjijo)

Sovjetske antiraketne so širši jaynosti prvič pokazali na paradji 7. novembra. S temi raketnimi izstrelki tipa »zemlja-zrak« se je moč uspešno boriti ne le proti nasprotnikovim letalom, temveč celo proti njegovim raketam. V sovjetskem vojskem tisku antiraketne uradno imenujejo »brezpilotni prestrezalci velikega dosega«.

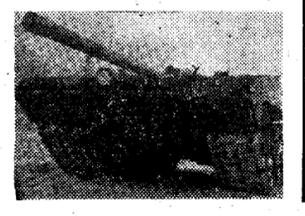
V BESEDI IN PODOBI

Edini poljski maršal je general oklopnih enot in minister za narodno obrambo Marian Spihalski. Za maršala so ga imenovali pred nekaj tedni.

O švedskem tanku »S« smo v »TV 15« že poročali. Tank »S« nima kupole in zato je visok komaj dva metra. Kaliber topa je 105 mm, tank pa je težak 36 ton. Ima dva motorja: Dieslov motor in pliniko turbino. Reke zanj niso nobena ovira, ker jih lahko preplava. Ker nima kupole, so mu lahko dali močnejšo oklopno zaščito, kot pa jo imajo drugi zahodnoevropski tanki.

V bistvu neuspešna je bila tudi izstrelitev vesoljske ladje »Mars I« (1. novembra 1962), ki se je preveč oddaljila od začetne poti, da bi dosegla svoj cilj. Naposled pa je prišlo še do okvare nekaterih njenih naprav, tako da je prenehala oddajati signale. Zadnje signale so ujeli, ko je bila ladja že 116 milijonov kilometrov daleč od Zemlje — kar je vsekakor rekord.

Glavni sovražnik: radiacija

Če izločimo sorazmerno slabo kvaliteto materiala, iz katerega so napravljene vesoljske ladje in njihova oprema — od tod izvirajo tudi netočne izstrelitve, eksplozije v zraku, prekinitve v oddajanju signalov itd. — potem ostane radiacija kot največja nevarnost človeškim posadkam v vesoljskih ladjah.

Tedaj je odpovedalo celo orožje

(NADALJEVANJE S 1. STRANI)

Čeprav sem nosil zbrojevko, ki sem jo dobil še v Dolomitskem odredu avgusta 1942, sem bil hkrati tudi vodnik težkega voda. Težke brede smo imeli postavljene na odličnem položaju, s katerega smo obvladali vso okolico, toda žal tudi brede niso streljale zaradi mraza. Pod svojo zbrojevko sem zakuril vse sezname in nekaj našega tiska, toda spet ni delala.

Na naše položaje, v prvo bojno črto, je prišel tedaj tudi tovariš Tone Vidmar-Luka. Povedal nam je, da moramo brezpogojno skozi nemški obroč, ker da bodo drugače jutri Nemci »iz nas delali konzerve«. Pravzaprav trojni nemški obroč...

Tisto noč so imeli posvetovanja skojevci, komunisti in štabovci. Sklenili so, da se morajo zbrati vsi lahki ter težki minometi z vsemi minami iz cele divizije. Ko so to orožje zbrali in prinesli, ga je razporedil sam Luka. Začel se je probaj, izstreliti smo vse mine in se pognali proti Nemcem, če čisto, med okope in bunkerje. Samo bombe so pokale pa italijanske brzostrelke in pištole; tolik smo se s puškinimi kopiti in noži. Imeli smo hudo živce, toda tudi Nemci niso zdržali.

Tako smo se prebili, toda samo en del. Drugi del divizije so Nemci potem pognali na Mozavsko. Mi, kar nas je šlo skozi nemške obroče, pa smo se v boju razkropili in porazujili. Ostal sem popolnoma sam. Med jurijem sem oddal zbrojevko in vzel italijansko brzostrelko. Imel sem posebno smolo. Za neko smreko sem zagledal človeško postavo. Vse sem pomislil, da sem vendar naletel na partizana. Toda ko sem prišel bliže in bolje pogledal, sem videl, da je človek za smreko Nemec, esesovec. Takoj se me je lotil. Streljati ni mogel, pa tudi jaz ne, ker sva si bila preblizu. Zgrabil nas je za vrat. Trda mi je predla, ker sem bil od lakote in pohodov precej izsrpan.

Nekaj časa sva se ruvala in najbrž bi me bil užagal, če mi ne bi pomagal nekaj, kar sem se naučil na podoficirskem tečaju na Knežji njivi. Tam smo se učili različnih prijemov. Tako sem enega teh prijemov

izkoristil tudi pri tem Nemcu. S kazalcem in sredincem desnice sem ga z vso močjo stisnil v oči in ga tako za nekaj časa onemogočil. Padel je na tla in tedaj sem ga s pištolo ustrelil. Potem pa brž za našimi...

Hodil sem po sledi. Končno sem našel mitraljez, ki je nosil moj mitraljez. Vprašal sem ga, kje so drugi. Odgovoril mi je: »Ma ostja, ma ne vem, kam so tekli.« Zelo sem bil vesel, da sva zdaj vsaj dva skupaj, da nisem sam. Čez nekaj časa sva našla še pomočnika mitraljezca, nato pa še enega borca. Prišli smo do samotne kmečke hiše. Tedaj se je že danilo. Pri hiši smo se ustavili in prosili jesti, toda ženska nam ni hotela nič dati, češ da nima pri hiši niti koščka kruha. Stopil sem v sobo in pod prtom na mizi zagledal pet velikih hlebcev. Zdal sem se ujezil in žensko začel oštevati. Ponovno sem jo vprašal, če ima kaj kruha pri hiši, pa se mi je spet zagala, da nima niti koščka. Zdal sem ostreje nastopil in pobrali smo ves kruh. Pogledali smo tudi v sušilnico in tam zagledali polno suhega mesa, klobas in slanino — najmanj od treh prašičev... V shrambi je bilo vse polno mleka, masla, sira in drugih dobrot. Morda bo kdo mislil, da smo se regrešili, ko smo vzeli, kar smo mogli nesti, in se pošteno najedli, toda naj upošteva, da smo umrli od lakote... Ko smo odhajali iz hiše, so že bili za nami Nemci. Videl sem enega, ki je skočil za hišni vogal. Razporedil sem tiste tri partizane, ki so bili s

menoj, in udaril smo proti gozdu. Z dvema ročnima granatama, ki smo ju vržili za vogal, smo prepodili nemško patruljo in srečno dosegli gozd. Smet smo dolgo hodili in nazadnje zagledali samotno cerkvico, zraven pa hišico. Pri tej hiši je bilo nekakšno zbrališče zaostalih. Tam sem našel komisarja in mu povedal, da sem vzel pri tisti hiši hrano, ker nam je niso sami hoteli dati. Komisar mi je dal prav. Vse, kar smo prinesli s seboj, sem razdelil med tovariše.

Postavili smo dva stražarja in zakurili v veži kar na podu, da bi se malo ogreli. Toda oba stražarja sta zaspala. Nemci so nas neopazno obkolili. Ročna granata je padla v vežo ravno v ogenj ter ubila komandirja in komisarja, nekaj borcev pa ranila. Drugi smo se rešili tako, da smo na drugi strani hiše skočili skozi okno in se pognali v neko grapo. Nekaj četni komandir je hotel skozi vrata, pa je naletel na Nemca s »šarcom«. Rafal je komandirja kar prerezal. To se je zgodilo okoli treh popoldne...

Jaz in še dva partizana smo se umaknili v neko grapo, kjer smo počakali. Vzprijal sem pri tem, da poudarim o mraku pogledat nazaj k hiši, če niso naši morda pustili tam kako zvezo. Z druge strani smo se približali hiši na približno kilometer razdalje. Hodil sem na čelu in se znašel tik ob Nemcu s »šarcom«. Nemec pa je spal naslonjen na kopito. Vrnili smo se spet v našo grapo in čakali. Spet sem zahteval, da moramo še enkrat pogledat k hiši zaradi zveze. Približali smo se hiši spet z druge strani. Zasišal sem glasno govorjenje, nisem pa mogel razločiti, ali govorijo ljudje nemško ali slovensko. Približal sem se in zaklical »Stoj! Kdo tam?« Neznanci so mi odgovorili, da so partizani. Nisem verjel in sem jih začel spraševati za komandirje in komandante. Ko so me nazadnje prepričali, da so res pravi, sem šel dalje. Medtem pa mi je pobegnila oba moja spremljevalca, ker sta mislila, da sem naletel na Nemca.

V tej hiši sem našel komandanta in komisarja brigade. Pokopali smo padle, nekaj malega skuhali in šli dalje. Po pripovedovanju Nandeta Zorca-Blika — zapisal M. P.

Pot Lyndona Johnsona v Belo hišo

Ko je 'strankarsko neopredeljena revija »Congressional Quarterly« v juniju 1960 povprašala poslance ameriškega Kongresa, kdo bi bil po njihovem mnenju najuspešnejši kandidat Demokratske stranke na predsedniških volitvah, napovedanih za november istega leta, se je odločilo 54 odstotkov poslancev izmed skupno 230, kolikor jih je sodelovalo v anketi, za Lyndona Baines Johnsona, samo 20 odstotkov za Johna F. Kennedyja, 14 odstotkov za Adlaja Stenvensona in 12 odstotkov za druge politike, na primer za Stuarta Symingtona in Huberta Humphreya.

Rezultat je bil presenetljiv zlasti zato, ker je Kennedy že od začetka tistega volilnega leta sodeloval povprečno le še na vsaki peti seji Senata in je bil že ves na dragem propagandnem pohodu, ki naj bi mu zagotovil podporo volivcev, medtem ko Lyndon B. Johnson kot predsednik demokratske manjšine v letih 1953-54 in kasneje kot šef demokratske večine v Senatu vse do izvolitve za podpredsednika ZDA praktično ni imel priložnosti, da bi si kot kandidat zagotovil podporo volivcev.

Odloditev članov Kongresa, ki so še pet mesecev pred imenovanjem kandidatov dajali Johnsonu tolikšno prednost pred Kennedyjem, je mogoče pojasniti le z velikim ugledom, ki ga je mož v Teksasu užival v Senatu. Čeprav zbuja osebno — vsaj v primerjavi z blestečim Kennedyjem — rahel vtis »rodoljuba z dežele«, ki se ne odlikuje z izbrano zgornostjo in ki prime sobesednika kdaj pa kdaj tudi za ovrtnik na suknjico, če ga hoče prepričati, da ima prav, si je pridobil na položaju dejanskega gospodarja v Senatu celo vrsto zaslug. Še neposredno pred vstopom v predvolilni boj je Johnson, mož z Juga, prodrl s predlogom zakona, ki je dal volilno pravico nebelemu prebivalstvu južnih držav, v znani aferi z letali »U-2« pa — nasprotno od Kennedyja — ni napadal predsednika Eisenhowerja, marveč je pozival k nacionalni enotnosti, nastopil je torej z argumentom, ki je v ZDA vselej deležen ugodnega odmeva. Drugače kot Kennedy je ravnal tudi leta 1955 — ni podpiral tistih, ki so bili proti dajanju subvencij farmarjem.

Spričo vsega tega se je zdelo Johnsonu umesino, da je šele avgusta, torej dva meseca pred zveznim kongresom Demokratske stranke, predčasno zaključil dnevno sejo Senata, katerega član je bil že 83 let, da se je mogel v hotelu »Waldorf-Astoria« na Manhattanu (New York) prvič predstaviti kot eden izmed tistih, ki se potegujejo za kandidaturu. Tam se je srečal s Kennedyjem, ki je imel takrat za seboj še sedem predvolilnih zmag (med njimi je mogoče le tisti dve v Wisconsinu in v Zahodni Virginiji vrednotiti kot rezultat pravega strankarskega boja). Medtem ko Johnson sploh ni pokazal, da je opazil Kennedyja, je ta vprašal svoje spremljevalce:

»Kaj pa ta išče tu?«

Kennedy ni imel posebno prijateljskega odnosa do Johnsona. Razmišljal je celo o tem, da bi po izvolitvi in odhodu v Belo hišo predlagal nekoga drugega za predsednika demokratske frakcije v Senatu. Kennedyjev odpor proti konservativnemu prijatelju in tekmeču se je še povečal, ko je sprožil John-

Periskop na 46. vzporedniku

son svojo kampanjo »na nacionalni ravni«, se pravi brez konkretnega programa ter brez graje in odtikov na račun Eisenhowerjeve administracije. Edini pomislek, ki ga je Johnson javno povedal, je bil naperjen proti Kennedyju. Glede na mladost takrat šele 43-letnega sokandidata Kennedyja je dejal, da »zle sile ne bodo usmiljeno ravnale z nedolžno neizkušenostjo«.

Toda medtem ko je Kennedy vključil v svojo propagando mogočno televizijsko mrežo in je — tako je rekel Johnson — »poljubljal otroke, jaz pa sem delal zakone«, je Johnson ubral napačno taktiko: ni se potegoval za naklonjenost ljudskih množic, marveč si je skušal pridobiti vplivne guvernerje in predsednike organizacij. Zvečer pred kongresom v Los Angelesu je imel na svoji strani približno 500 delegatov iz južnih in nekaj strankinih predstavnikov iz zahodnih držav. Kennedy si je medtem pridobil že kakih 600 delegatov — toda kdor hoče postati strankin kandidat za predsednika, si mora zagotoviti vsaj 761 glasov. Do zadnjega se je Johnson zanašal na to, da se bo prvo glasovanje spremenilo v tako imenovano mrtvo dirko in da bodo v drugem in tretjem glasovanju prešli na njegovo stran tisti delegati, ki so prej podpirali Adlaja Stenvensona, Huberta Humphreya ali Stuarta Symingtona. Se posebej je računal s podporo guvernerjev Kalifornije in Pennsylvania Patra Browna in Davida L. Lawrencea. Ker se ni hotel izpostavljal nevarnosti, da bi kot mož z Juga izgubil glasove nebelega prebivalstva, si je že kot voditelj demokratske frakcije v Senatu privoščil »domislico«: Daniela Keňa Ineuuyača, nebelega predstavnika Havajskih otokov, je napravil za govornika, ki ga je bilo najpogosteje slišati v Kongresu. Na nebelega Adama Claytona Powella, predsednika Demokratske stranke v Haarlemu, in na glasilo črncev »Tribune« (Philadelphia) je to napravilo tak vtis, da sta oba podprla Johnsonovo kandidaturo.

Kennedy je odgovoril z več nasprotnimi udarci: Adlaju Stenvensonu je ponudil ministriški položaj v svoji bodoči vladi — popadel ga je bes, ker se je Stenvenson obotavljal — pridobil si je philadelphijskega in kalifornijskega guvernerja ter začel javno razglasiati svojo katoliško versko pripadnost. Prav to nenavadno priznanje je precej vplivalo na glasove demokratskih delegatov. Vsak izmed njih je moral upoštevati, da

— živijo katoličani (okoli 23 odstotkov ameriškega prebivalstva) v peščici držav, pretežno na industrijskih področjih ob vzhodnih obalah in v osrednjem delu zahodne polovice ZDA, ali z drugimi besedami, predvsem tam, kjer se je naselila velika večina revnih irskih, italijanskih, francosko-kanadskih in portoriških priseljencev; tako je zdaj katoliške vere 61 odstotkov prebivalcev nekoč dosledno puritanske novoangleške države Rhode Island;

— predsednik Združenih držav ni izvoljen neposredno, marveč po predstavnikih federalnih držav, ki so dolžni podpreti tistega kandidata, za katerega se odloči večina volivcev v njihovi državi, pa naj je ta večina še tako skromna.

Na tej točki se odločilo križata ozemeljsko strnjeno katoliško prebivalstvo in ameriški volilni sistem: v sedmih izmed devetih najpogosteje naseljenih federalnih držav, ki imajo spričo velikega števila prebivalcev največ svojih predstavnikov, je odstotek katoličanov visoko nad že omenjenim zveznim povprečjem (25 odstotkov).

V teh sedmih izmed devetih volilno-tehnično najmočnejših držav torej katoliške skupine odločilno vplivajo na volilni izid. V kongresni dvorani »mesta angelov« je zadal Kennedy zadnji udarec Johnsonu, čigar kampanja ni bila brez upanja na zmago. Izjavil je, da odklanja podpredsedniško mesto, če bo stranka postavila Johnsona za predsedniškega kandidata. »Ali bom kandidat za predsednika, ali pa ne«, je dejal Kennedy.

Med hrupom, ki so ga dvignili Kennedyjevi pristaši v kongresni dvorani, je Johnson zdrknil na položaj kandidata za podpredsednika. Takoj po tej odločitvi se je Johnson godrnjaje umaknil na farmo v Teksasu, od koder je le kdaj pa kdaj stopil na prizorišče bodisi ameriške bodisi svetovne politike. Ko se je v nedavni preteklosti mudil v Bruslju, so menili zahodnoevropski listi, da bodo za poročila o tem dogodku kar zadoščali časopisni naslovi iz razmeroma majhnih črk.

Zaradi treh krogel — izstrelili so jih neodgovorni elementi, če smemo uporabiti najmiljejši izraz — je Johnson navsezadnje le postal predsednik ZDA. Vsekakor pa je za zdaj še vprašanje, ali se bo vzoroval po Harryju S. Trumanu, ki se je po Rooseveltovi smrti premaknil s podpredsedniškega na predsedniški položaj, in se bo na volitvah prihodnje jesen potegoval za to, da bi mu tudi ljudstvo za nadaljnja štiri leta »določilo bivališče« v Beli hiši.

H. P. E.

Nekaj pripomb k osnutku novega pokojninskega zakona

Na podlagi razprav izdelani prvi osnutki zakona o pokojninskem zavarovanju kaže, da bo v našo pokojninsko zakonodajo vnesenih precej novosti. Zato menimo, da je potrebno spričo tega naglasiti nekaj načelnih misli o tem, kaj smatramo za dobro in kaj ne, pa tudi to, kaj bi bilo prav in potrebno, da pride v novi zakon.

Ze v začetku razprav in tudi prvga osnutka zakona so predvidene tri inštitucije za pridobitev pravice na starostno pokojnino. Po prvi si to pravico pridobi možki, ki je star 60 let, in ženska, ki izpolni 55 let — če imata najmanj 10 let pokojninskega staža, ali pa ko dopolni možki 40 let in ženska 35 let pokojninskega staža.

To je prva inštitucija, a mimo tega sta še dve. Po drugi se pridobijo pravice na starostno pokojnino pri možkih v starosti 65 let, a pri ženskah s 60 leti starosti. Pri 60 letih bi si po tej varianti pridobili pokojninsko pravico možki, ki imajo 35 let, a ženske pri 35 letih s 30 leti službenega staža, oziroma ne glede na starost: možki, ki imajo 40 let službenih let, in ženska s 35 službenimi leti. V tretji varianti je predvidena pravica do pokojnine pri možkih s 65 leti, a pri ženskah s 55 leti starosti, če imajo najmanj 10 let službe. Seveda so pri vseh variantah tudi določila za pravico do predčasne pokojnine. Sem sodi tudi določilo, predvideno pri prvi varianti, ki pravi, da 50 pokojnina, določena za 40 oziroma 35 službenih let, znaša za 5% za vsako leto predčasne upokojitve.

Pokojnina se v smislu načel, predvidenih v tezah za zakon, določa od priznanega pokojninskega staža tako, da znaša najvišja pokojnina 100% pokojninske osnove. Začetni pokojninski procent bi bil 50% pri 20 letih pokojninskega staža. Ta bi se dvigal za 2,5% letno pri možkih in 3,33% pri ženskah, tako da doseže 100% pri možkem s 40 in pri ženskah s 35 službenimi leti.

To so samo splošni pogoji za pridobivanje pravice do pokojnine. V podrobnosti, ki jih je seveda veliko, se ne moremo spuščati. Pač pa bi se zadržali nekoliko pri določilih, ki jih vsebuje prvi osnutek zakona za udeležence narodnoosvobodilne vojne. Za vse, ki so vstopili v NOV pred 9. septembrom 1943, in za udeležence španske državljanske vojne bi še nadalje veljali dosežani pogoji. Pravica do 100-odstotne starostne pokojnine bi letem štla: po 35 letih službe možkim in po 30 letih ženskam, ne glede na starost. Tisti pa, ki imajo najmanj 15 let pokojninskega staža, in od tega 10 let delovnega staža, v katerega se računa tudi efektivna doba sodelovanja v NOV, imajo pravico do pokojnine: možki pri 55 letih in ženske pri 50 letih starosti.

Udeležencem NOV iz leta 1941 in udeležencem španske državljanske vojne gre v vsakem primeru polna pokojnina, čeprav imajo manj kot 35 oziroma 30 let službene dobe.

Nadaljnja določila v prvem osnutku zakona pravijo, da imajo udeleženci NOV od 1942 do 1943 leta pravico do 50-odstotne pokojninske osnove, ko izpolnijo 15 let pokojninskega staža. Le-ta se do polnega pokojninskega staža zvišuje vsako leto za 2,5% pri možkih in za 3,33% pri ženskah.

Če pri teh udeležencih pokojninski staž ne doseže 100% pokojninske osnove, se njihova pokojninska razlika poveča za 60%, toda največ do višine pokojninske osnove.

Povsem razumljivo je, da ne moremo v kratkem članku navedsti celotne vsebine teza, oziroma prvga osnutka zakona o pokojninskem zavarovanju. Navedli smo le nekatera določila, ki pa so važna in so prav k tem, po našem mišljenju, potrebne določene pripombe.

Prva varianta za pridobitev pravice na starostno pokojnino vsekakor ustreza današnjemu razvoju naše socialistične graditve, toda pri predčasnih upokojitvah pred 40 oziroma 35 (vendar šele po 35 oziroma 30) službenimi leti in 60 oziroma 55 (toda po 55 oziroma 50) letih starosti, naj bi se za vsako leto ne odtegovalo 5%, marveč le 4% od 100% pokojninske osnove. To bi namreč bolj ustrezalo vsebini in duhu tega zakona.

Ce bi bila v zakonu sprejeta prva varianta, bi seveda ostali dve odpadli.

K določilom za udeležence NOV moramo ugotoviti naslednje:

Po dosedanjih predpisih je določeno, da se nepolna pokojnina povečuje udeležencem NOV po 74. členu zakona o pokojninskem zavarovanju tako, da gre udeležencem od leta 1941 in udeležencem španske državljanske vojne polna osebna pokojnina, udeležencem od leta 1942 se nepolna pokojnina zviša za 90%, udeležencem od 1943 za 60%, vtem ko imajo udeleženci iz leta 1944 pravico le do 30%, a tisti iz leta 1945 samo 10% zvišanja pokojnine. Toda tako odmerjena pokojnina v nobenem primeru ne sme presegati pokojninske osnove. V tezah in v prvem osnutku zakona o pokojninskem zavarovanju pa ostane le za udeležence iz leta 1941 in udeležence španske državljanske vojne 100% pokojninska osnova ob

predčasnih upokojitvah. Za ostale udeležence NOV pred 9. septembrom 1943 je za primer predčasne upokojitve predvideno do 60% zvišanja pokojninske osnove, ki pa ne sme v nobenem primeru biti presežena.

Spričo vsega tega moramo ugotoviti, da gre pri tem za ukinitve že pridobljenih zakonskih pravic. Čeprav ostane za udeležence NOV pred 9. septembrom 1943 pravica do upokojitve po 35 oziroma po 30 letih pokojninskega staža, nikakor ne moremo odobravati ukinitve tistih pravic, ki so jih boreci pri predčasnem upokojitvah že imeli. Mislimo, da mora tudi v novem zakonu o pokojninskem zavarovanju ostati za udeležence NOV iz leta 1942 še nadalje pravica do 90% zvišanja pokojninske osnove pri predčasnih upokojitvah. Saj gre pri tem izključno za borece, ki so prostovoljno in iz lastnega predudarka vstopili v NOV, in pa za aktiviste, ki so se vključevali v delo, ko je to bilo najtežje. Prav tako naj bi ostala za udeležence iz leta 1944 in 1945 pravica, ki so jo že imeli. Tudi v novem zakonu o pokojninskem zavarovanju naj torej ostanje v celoti v veljavi določila dosedanjega 74. člena zakona.

Vsekakor bo bolje, če se bodo udeleženci NOV ob izidu novega zakona o pokojninskem zavarovanju veselili novih pridobitev, kot pa da bi se jezili in zabavljali zaradi izgube že pridobljenih pravic.

V. M.

Večkrat bi radi slišali partizansko pesem

Pred kratkim so se zbrali v Ljubljani nekdanji partizanski kurirji in med drugim ugotovili, da se sliši čedalje manj partizanskih pesmi. Zato so naslovili na RTV v Ljubljani naslednje pismo:

Kmalu bodo naši narodi proslavljali 20. obletnico osvoboditve, za katero so morali dati nešteto žrtev, veliko borcev pa je danes težkih invalidov. Še danes se dobro spominjamo, kako hud in krvav je bil boj proti okupatorju in domačim izdajalcem. Nikdar pa ne bomo pozabili naših partizanskih pesmi, ki so nas spremljale v snegu, mrazu in gladi, na pohodih in jurjih ter nam vživale neverjetno moč. Tudi danes, ko je naša domovina svobodna, nekdanji partizani nismo pozabili partizanskih pesmi. Na žalost pa lahko ugotavljamo, da jih po radijskih sprejemnikih vedno manj slišimo. Zaradi tega, v imenu 1400 preživelih partizanskih kurirjev, prosimo gornji naslov, da v redni tedenski program ponovno uvrsti oddajo partizanskih pesmi. Prepričani smo, da te oddaje ne bodo pozdravili samo nekdanji partizanski borci, temveč tudi vsi ostali prebivalci naše domovine, ki so na kakršenkoli način sodelovali v boju proti okupatorju. Pri tem pa ne smemo pozabiti na prenašanje partizanskih tradicij na mlado generacijo, kjer lahko partizanske pesmi zopet odigrajo pomembno vlogo, kakor so jo odigrale v najtežjih časih narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda.

Zbrani partizanski kurirji štajerskega, gorenjskega, doljskega, primorskega in koroskega relednega sektorja na sestanku 6. decembra 1963 v Ljubljani.

POIZVEDBE

Marija Radin, stanujoča v Cerknici, občinski odbor ZZZ NOV Sentilj v Slovenskih goricah, poizveduje za grob svojega sina Franca Radina.

Tovariš, ki je Franca Radina dobro poznal, je izjavil: v NOV se je vključil 7. januarja 1943 in postal borec Gubčeve brigade. V hudih bojih januarja ali februarja 1943 je bil na območju Draganič — Krašič težko ranjen in odpeljan v partizansko bolnišnico Sošice v Zumberku.

Ker bi Marija Radin rada zvedela za grob svojega sina, prosim vse njegove soborce, ki kaj vedo o usodi Franca Radina, da bi jo o tem obvestili.

Moja sin Dominik Batič, rojen 1927, je bil kurir v Gradnikovi brigadi od leta 1944. Nekateri iz te brigade vedo povedati, da so ga zadnjič videli v Mrzli rupi pri Vojškem, med zadnjo sovražno ofenzivo leta 1945. Slišal sem, da je bil skupaj z nekimi partizani na gori, doma iz Podgora pri Gorici, zletel od Nemecev in pozneje ustrežen v kraju, kjer so ga zadnjič videli.

Ker še do danes ne vem nič točnega o usodi mojega sina, kje je padel in kje je njegov grob, prosim vsakogar, kdor kaj ve o njem, da mi sporoči na naslov: Ciril Batič, Ozeljan 38, p. Sempas, oziroma na uredništvo »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Dva fanta Anton Kristančič in Vladislav Spacapan sta odšla v partizane 2. nov. 1942. Bila sta v boju z italijanskimi alpinci v Sempaski gmagini pri Gorici 28. X. 1942. Z njima je bila skupaj tudi Olga Hrovatnik, ki je sedaj poročena in stanuje menda v Ljubljani.

Komur je kaj znanega, kje sta imenovana pokopana oziroma kam so ju odpeljali, naj to javi družinoma Kristančič in Spacapan v Ozeljan p. Sempas ali pa na uredništvo »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Dne 30. oktobra 1943 sem bil v borbeni liniji Čaba. Brod na Kolpi hudo ranjen. Nemed so me dobili in me izročili bel gardi. Ti so me odvedli v neki prostor, kjer sta me dve mladi ženski obvezali. Odvezli sta mi kožubovinske te lovnik in srajoce. Dali sta mi drugo srajočo in mi obvezali glavo. Rekli sta, da se bosta vrnila drugi dan, toda v noči so me odpeljali v Ljubljano. Bil sem operiran v bolnišnici, kjer sem bil med ujetimi partizani. Operiral me je

dr. Debeljak, le to ne vem, ali oče ali sin, ker sta bila oba zdravnika.

Tovariš Maks Jeras iz Ljubljane mi je večkrat prinesel hrano. V bolnišnici je bil tudi neki tovariš, Drago Mlakar po imenu. V zaporu sem spoznal tovariša Levca, ki je bil kovač iz Martinjaka.

Iz Ljubljane so me odpeljali v internacijo v Nemčijo, od tam pa sem pobegnil in prišel na Korosko. O tem bi kaj vedel tovariš Johan Mešič, ki živi nekje v Mariboru.

Prosim vse imenovane tovariše in tiste, ki se po opisu spominjajo dogodkov, da sporoče naslove ali na moj naslov: Dušan Cvetkovič, Reka, Vjenčeslava Novaka 16 ali pa na uredništvo »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Preberite tudi to

Predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Jugoslavije je na svoji zadnji seji sprejelo tudi program dela za leto 1964. V tem programu je predvideno, da bo Zvezni odbor ZZZ NOV Jugoslavije spajno krepil združenja in zveze združenj, skrbel za nadaljnji napredek varstva borcev in invalidov, reševal socialno zdravstvene probleme otrok in družin padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Nadalje bo skrbel za negovanje in razvijanje tradicij NOB, za vojaški strokovni pouk in za razvoj zvez z mednarodnimi borčevskimi organizacijami v boju za mir in miroljubno sodelovanje.

Zvezni odbor bo prihodnje leto pripravil tudi analize o gmohtem položaju borcev in vojaških vojnih invalidov, o dosedanjih aktivnostih zveze pri graditvi stanovanj za udeležence NOV, o šolanju otrok padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja, o šolanju in strokovnem usposabljanju borcev, o športni aktivnosti med vojaškimi vojnimi invalidi in o vplivu športa na zdravje in rekreacijo vojaških vojnih invalidov.

Zelo pomembne so predvidene analize šolskih programov, učbenikov za zgodovinski pouk, materinski jezik, likovne in glasbene vzgoje in drugih predmetov, ki so jih uvedli v šolski pouk na podlagi socialistične preobrazbe dežele. Te analize naj bi služile kot podlaga dokumentiranim predlogom za odpravljanje ugotovljenih pomanjkljivosti v sistemu vzgajanja mladega narasčaja na revolucionarnih tradicijah jugoslovanskih narodov.

V programu je predvidena tudi revolucija celotnega pregleda o urejanju in vzdrževanju spomenikov NOB, pokopališč padlih borcev ter spopletitve pregleda o važnejših zgodovinskih objektih in krajih pomembnih za NOB itd. Pregledali bodo in ocenili vse dosedanje delo pri zbiranju, urejanju in objavljanju prispevkov za gradivo delavskega gibanja, narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Posebno aktivnost bo zvezni odbor ZZZ NOV v letu 1964 posvetil izvajanju mednarodnega programa.

M. N.: Iz pisma, ki ste nam ga poslali, je razvidno, da ste 60% vojaški vojni invalid iz narodnoosvobodilne vojne, ste zaposleni v gospodarski organizaciji in vas zanima, kakšni so predpisi, ki urejajo vprašanje rednih letnih dopustov.

Po zakonu o delovnih razmerjih imajo delavci pravico do plačanega letnega dopusta od najmanj 12 in do največ 30 delovnih dni v posameznem koledarskem letu. Letni dopust v gornjih mejah se določa delavcu po delovni dobi, delovnih pogojih, funkciji in kvalifikaciji ter po drugih merilih, ki jih določa zakon. Glede na skupen čas, ki ga je delavec prebil v delovnem razmerju, znaša letni dopust:

1. za delovno dobo do 5 let — 12 delovnih dni,
2. za delovno dobo nad 5 do 15 let — 18 delovnih dni,
3. za delovno dobo nad 15 do 25 let — 24 delovnih dni,
4. za delovno dobo nad 25 let — 30 delovnih dni.

Letni dopust, daljši kot 30 delovnih dni, se lahko uvede samo z zakonom in s predpisi, izdanimi na podlagi zakona.

Delavec pridobi pravico do rednega dopusta po nepretrgani delovni dobi 11 mesecev. Šteje se, da v delovni dobi v smislu prejšnjega odstavka ni presledka, če sklene delavec novo delovno razmerje v 15 dnevih, ko je prenehalo njegovo prejšnje delovno razmerje. V letni dopust se ne šteje čas, ko delavec ni delal zaradi državnega praznika, bolezenskega dopusta, orož-

nih vaj, predvojaškega pouka, udeležbe na prostovoljnih javnih delih, opravljanja državnih ali javnih funkcij, plačanega izrednega dopusta in neplačanega izrednega dopusta do 7 dni, delavki pa tudi ne čas, ko ni delala zaradi nosečnosti in poroda. Letnega dopusta ni mogoče prenesti iz enega v drugo koledarsko leto, razen v primerih, ki jih določa zakon. Če odide delavec na letni dopust ob koncu koledarskega leta, nadaljuje brez presledka dopust tudi v naslednjem letu. Delavcu je treba najpozneje 30 dni prej sporočiti dan, ko ima pravico nastopiti letni dopust. Prav tako je treba delavcu omogočiti, da izrazi letni dopust brez presledka. Na njegovo zahtevo oziroma z njegovo privolitvijo lahko organizacija določi, da izrazi letni dopust v dveh prbližno enakih delih. Pravico do letnega dopusta ima tudi delavec, ki je odpovedal ali katerega je odpovedano in delavec, ki mu preneha delovno razmerje po sporazumu, če do dneva, ko mu preneha delovno razmerje, izpolni pogoje, da ga izrazi. Delavcu, ki mu je odpovedano ali mu je delovno razmerje prenehalo po sporazumu, mora organizacija na njegovo zahtevo izplačati nadomestilo za neizrabljen dopust. Med letnim dopustom ima delavec pravico do nadomestila.

Delavec ima tudi v določenih primerih pravico do plačanega izrednega dopusta, ki sme znašati skupaj do 7 dni v posameznem koledarskem letu.

S pravili oziroma s pravilnikom gospodarske organizacije se v podrobnosti določijo pogoji porabe rednega letnega ali izrednega dopusta.

O »Kurirčkovem festivalu«

Pisatelja in pesnika FRANCESCA FILIPIČA, predsednika pododpora Društva slovenskih književnikov za Maribor ter tajnika odbora »Kurirčkovega festivala«, smo ob zaključku festivala prosili, da nam odgovori na nekaj vprašanj:

Kako si zadovoljen z letošnjim »Kurirčkovim festivalom«?

Mislil, da je letošnji »Kurirčkov festival« močno preselel pričakovanje nas samih, ki smo se lotili njegove organizacije. Če bi vedeli, kaj bo iz njega nastalo, da se bo razvil v tako veliko manifestacijo, bi se ga verjetno

teško lotili. Sprva smo mislili, da bo to prireditev samo v slovenskem merilu, vendar se je izkazalo, da je postal splošnojugoslovanski prireditev. To pa je je tudi edino prav. Kot vse kaže, je namreč čas zrel in se je nujno lotiti raznih vprašanj v zvezi z vzgojo mladine, predvsem pa problema mladinske literature s tematiko naše revolucije.

Plenuma ob zaključku festivala so se udeležili mnogi zastopniki založb, književniki, pedagogi, prosvetni delavci in predstavniki Zveze prijateljev mladine. Torej ljudje, ki se ukvarjajo z vzgojo mladine ali pa so zanjo odgovorni. Pogovarjali so se in

sklepal, o kopici problemov glede fiziognomije mladinske literature in njenega prostora v današnji stvarnosti. Naša skupna ugotovitev: okrepi se treba boj proti »šund«, to je proti »literaturi«, ki kvarno vpliva na mladino. Enkrat za vselej je tudi treba prenehati z delitvijo na »večvredno« literaturo za odrasle in »manjvredno« za mladino. Plenum je nelzpodbitno ugotovil, da je za mladino dobro samo najboljšo, to je tisto, kar kaže preteklost, sedanjost in bodočnost naše revolucije v vsem njenem humanizmu ter veličini...

Perspektive »Kurirčkovega festivala« za prihodnje leto?

V okviru festivala se je dosti govorilo o tem, kako organizirati izdajanje mladinske literature za leto 1964. Predvsem, kaj je treba napraviti za popolnejše prikazovanje naše revolucije in kako utreti pot dobrim knjigam med mladino, posebno pa še knjigam s tematiko iz NOB. Ob teh pogovorih se je tudi izoblikovala bodočnost »Kurirčkovega festivala«, ki naj bi postal trajen spodbudnik dobre mladinske literature. »Kurirčkov festival« naj bi postal trajen spodbudnik dobre mladinske literature in naj bi iskal poti za to, da bi se s takimi deli seznanila vsa jugoslovanska javnost. Zato naj bi stalen odbor »Kurirčkovega festivala«, ki bo imel sedež v Mariboru, izdajal svoje glasilo za vso Jugoslavijo. To glasilo naj bi obveščalo javnost o vseh novostih na tem področju, prinašalo kritike in eseje, bibliografije novih del, predstavljalo avtorje in njihova dela, skratka, bilo naj bi vez med vsemi jugoslovanskimi rodovi ob problemih mladinske literature. To glasilo bi izhajalo v treh jugoslovanskih jezikih: v slovensčini, srbohrvaščini in makedonščini. Vsak prispevek bi izšel v enem izmed teh treh jezikov s kratkima povzetkoma v ostalih dveh jezikih na koncu. Urejal naj bi ga »jugoslovanski« uredništvo s sedežem v Mariboru. Tudi »Kurirčkov festival« bi ohranil Maribor kot svoj

sedež. Tu naj bi bil niz kulturnih manifestacij, literarnih nastopov, razstave. Jedro festivala in njegove najvišji organ pa bi bil vsakoletni plenum, ki naj bi razpravjal o celotni mladinski literaturi, posebno pa o mladinski literaturi s tematiko iz NOB, ter »vodil politiko« festivala.

Kakšno stališče je zavzel plenum o vprašanju, kako naj književniki opisujejo NOB? Ali naj jo idealizirajo, oziroma ali naj se izognejo opisovanju vojnih strahot ali pa naj vojno opisujejo takšno, kot je?

O tem se je na plenumu veliko govorilo in je nazadnje plenum zavzel enotno stališče. Vojne ne kaže olepševati, ampak je treba pokazati vse, kakor je bilo, vse krutosti in vse trpljenje. Vprašanje pa je seveda, kako to prikazovati. To je treba delati na umetniško in vzgojno visoki ravni...

Kaj misliš o »Kurirčkovem festivalu« kot kulturnem dogodku?

MILE PAVLIN

Do zdaj je znano, da je bilo zajetih z literarnimi nastopi in drugimi zunanjimi manifestacijami v okviru »Kurirčkovega festivala« nad 30.000 ljudi, predvsem mladine. V Mariboru so bili mnogi strokovnjaki za mladinsko literaturo ter pisatelji iz vse Jugoslavije. »Kurirčkov festival« je doživel veliko popularnost in publiciteto ter požel vsestransko odobravanje. Tako se je razvil v kulturni dogodek prve stopnje. Naj povem še to, da je bil letošnji »Kurirčkov festival« doslej največja literarna manifestacija v Sloveniji ter da sodi tudi med največje v Jugoslaviji. Po svoji manifestacijski povezanosti kulturnih ustvarjalcev ter mladine z našo ljudsko armado je »Kurirčkov festival« nekaj edinstvenega. Z armado, ki je prevzela pokroviteljstvo nad festivalom ter dala tudi predsednika. To je bila v vseh ozirih res temeljita in vsestranska pomoč realizaciji tako širokega programa, kakršnega si je zastavil odbor »Kurirčkovega festivala«.

Nekaj misli o filmu »Desant na Drvar«

Končno smo lahko tudi v Ljubljani videli »Desant na Drvar«, ta naš najnovejši film z vojno tematiko. Kot že naslov filma pove, so avtorji filma uporabili zanj znani nemški poskus uničenja vrhovnega štaba NOV in POJ. Pri izdelavi filma so se dokaj dosledno držali zgodovinske resnice.

V »Desantu na Drvar« je tisto, čemur pravimo vojaška strokovna plat, skoraj brezhibno obdelana. Se tako natančno vojaški strokovnjak bo le težko našel pomembne napake. Tudi kostumacija je na dostojni ravni. Ravno na teh dveh področjih so naši prejšnji filmi s tematiko iz NOB zaostajali. V filmu pa je preveč kadrov o dogajanju v nemškem štabu, kjer nastopa von Rendulic. Ti kadri bi se dali nekoliko skrajšati, kar filmu ne bi škodovalo. Namesto tega bi lahko film obogatili z dogodkom, ki ga navkljub zgodovinski resnici film zamočuje. Namreč, da je bil vrhovni štab obveščen o pripravah za napad na Drvar in da je bilo v zvezi s tem že nekaj varnostnih ukrepov, čeprav ti podatki niso bili z usoto gotovostjo preverjeni.

Prav tako bi lahko film pokazal končno sceno, ko nemški tanki rešijo ostanke desanta na drvarskem pokopališču, kopico demobiliziranih, izmučenih in ranjenih padalcev. Se vedno je, kar se tega tiče, v tem filmu nekaj ostankov našega začetništva v podajanju zgodovinskih dogodkov. O končni fazi bitke za Drvar sicer scenarist govori skozi usta partizanskega šoferja, ehoga glavnih junakov v filmu, toda načelno velja, da so v filmu poglavitna izrazna sredstva fotografije, ne pa govor, ki je drugotnega pomena.

V filmu je tudi nekaj zelo pristranskih likov; ki pomenijo tudi v čisto igranih filmih za nas novost. Tak je na primer lik vojne nevrotika, ki blazni od strahu, kadar zasliši letalski motor. Pred očmi se mu pojavljajo strahotne slike s Sutjeske, kjer je bil priča samomora svojega četnega ko-

mandirja in pokola ranjencev. Toda kljub temu se v odločilnem trenutku pokaže kot velik junak. Z bombami gre v smrt, ki ga pokosti iz nemškega jarka. V filmu vidimo tudi partizanskega šoferja, ki ga kot igralca poznamo že iz filma »Maček s čelado«, kjer je igral vlogo glavnega junaka Ilje Kapare. V »Desantu na Drvar« nam podaja lik preprostega bosanskega kmeta, ki ga je revolucija napravila za šoferja. Njegovo šegavo vedenje očara ameriškega vojnega dopisnika.

Pa lik bolničarke, ki noče dvigniti rok v znamenju vda-je, da bi jo silkali Nemci. Zato jo Nemec ustrelil. Tako pokaže hrabrost. Prej je vedno moralno trpela, ker se v bolnišnici, kjer je delala, ni mogla izkazati. Marsikdo, ki bo gledal film z očmi današnjega človeka, bo rekel, češ takih ljudi ni bilo, vsak se smrti boji. Toda nešteti primeri, zgodovinsko dokazani, pravijo drugače: to je bilo množično junastvo in smrt bolničarke je samo en primer. Enako lahko cenimo starca z očali, ki skuša z lažjo rešiti sebe in druge, češ, da je Tito odšel iz Drvarja pred petimi dnevi. Podobno je z dekletom, ki strga odejo s partizanskega tanka, s katero je Nemec hotel ta tank onemogočiti. In za zaključek, kako brat padle bolničarke obžaluje sestrično smrt. Solze mu navro v oči, ko dobi fotografijo, kjer sta zadnjič skupaj s sestro. Toda treba je naprej, fant si obriše solze in zapoje s tovariši pesem o zmagi. Bolečina v srcu ostane, toda solze se ne sme kazati, treba je peti in iti naprej, v nove boje. To je eden izmed najmočnejših prizorov v filmu.

Film »Desant na Drvar« zato lahko ocenimo v glavnem kot uspeh, po zvrsti pa ga lahko prištejemo k igranim dokumentarcem. To pa ne pomeni, da je to manjvredna zvrst in da se ga ne splača videti. Nasprotno, večini je dokumentarni film boljši kot film z igranimi liki.

C. B.

Knjižne novosti

V trgovini z avtorja »Borec« na Titovi 17 v Ljubljani so dobili pred kratkim v prodajo tri srbohrvaške knjige. To so:

Marko Perić-Velimir: Doživljaji nekega Španca (Doživljaji jednega Španca). Avtor je pred vojno delal v tehniki CK KP Hrvatske. V enem izmed vtorov v zagrebški partizanski organizaciji je policija zvedela tudi zanj. Umaknil se je v ilegalnost in po direktivi štaba prišel čez mejo v Avstrijo. Toda v Ljubljani ni našel zveze. Zato se je vrnil v Zagreb, kjer je znova našel zvezo s Partijo. Od tam je tudi odpotoval s potnim listom nekega simpatizera komunistov naprej na Dunaj, od tam pa v Prago. Tam je sodeloval pri pošiljanju jugoslovanskih protivojnih v Španijo in nazadnje tudi sam odšel tja. Znašel se je v bazi mednarodnih brigad v Albaccetti. Najprej se je bojeval v bateriji »Karl Liebknecht«.

Zelo slikovito opisuje, kako so se novepočeni topničarji urili s

življali nekaj šaljivih zgodb. Na fronto je prišel februarja 1938. Kmalu nato je bil ranjen. Nato opisuje življenje ranjenca po različnih španskih bolnišnicah, saba- fašističnih zdravnikov in svoje okrevanje, po katerem se je vrnil na bojišče. Udeležil se je bitke na Ebru, doživel demobilizacijo mednarodnih brigad in njihovo vrnitev na bojišče, pa umik v Francijo in francoska koncentracijska taborišča. Skupaj z nekaterimi drugimi bivšimi borci mednarodnih brigad se je preko Nemčije vrnil v Jugoslavijo in se vključil v NOB.

Spomini Marka Perića so pisani suho fragmentarno in iz njih razen nekaterih odlomkov ne zve- mo kaj bistvenega novega.

Vojni spomini državnikov in vojskovedov iz druge svetovne vojne (Ratni memoari državnikov i vojskoveda iz drugog svetovskog rata). Izdala »Stvarnost« iz Zagreba.

V tej knjigi so zbrani spomini na drugo svetovno vojno, ki so jih napisali vojski in politični voditelji držav, ki so se udeležile te vojne. Med temi so tudi spomini nemških državnikov in vojskovedov, odlomki iz dnevnika grofa Clana, spomini sovjetskih voditeljev itd. Vsekakor je s tem uredništvo doseglo, da bo bralec vsestransko obveščen. Posebnost so tudi Churchilove ocene dogodkov v Jugoslaviji.

Vsi ti spomini so izšli po raznih državah in knjižni obliki. Uredništvo srbohrvaške izdaje »Ratnih memoara« je iz množice gradiva izbralo samo nekatere najznačilnejše in jih združilo v knjigi, tako da bo povprečen bralec vsaj v glavnih značilnostih seznanjen s tistim, čemur pravimo »hrvanska politika«.

Prve in drugo zasedanje AVNOJ. Izdala »Stvarnost« iz Zagreba. Tudi to je zbornik dokumentov o delu I. in II. zasedanja AVNOJ, bogato opremljen s fotografijami in posnetki važnejših dokumentov. V gradivu zasledimo tudi govore delegatov, ki so pri nas še malo znani, pomenijo pa zgodovinsko gradivo za poznavanje gospodarskih, družbenih in političnih razmer pri nas med vojno in pred njo. Zanimivo so tudi prvi akti AVNOJ kot začasne vlade, ki se tičejo življenja na osvobojenem ozemlju. V teh aktih zasledimo zametek kasnejših zakonov v osvobojeni Jugoslaviji, poročila o delu pa so spet dragocen zgodovinski prispevek za proučevanje razmer na osvobojenem ozemlju.

Gradivo o I. zasedanju AVNOJ sledi gradivo o II. zasedanju, urejeno približno enako kot je urejeno gradivo o I., samo da je obširnejše, ker se je med obema zasedanjema delo AVNOJ močno razmahnilo, kakor se je razmahnila tudi vsa NOB. Med tem časom je tudi naša NOB doživela mednarodno priznanje, ki je nastarinskimi topovi in pri tem do-

RESOLUCIJA O MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

1. Plenum festivala mladinske revije »Kurirček« ob dnevu 31. A v Mariboru je mnenja, da morajo biti dela jugoslovanske književnosti, namenjena otrokom in mladini, umetniško na visoki ravni in prežeta z revolucionarnim duhom in socialističnim humanizmom.

2. Plenum odločno zastopa enotno stališče, da ni mogoče delati kakršnekoli razlike med mladinsko književnostjo in drugimi zvrstmi književnosti.

3. Plenum izpričuje soglasnost književnikov, kulturnoprosvetnih in drugih družbenih delavcev v preso- janju problemov in nalog mladinske književnosti. To potrjujejo poročila in razprava na festivalu. Plenum je ugotovil, da so potrebna pri izdajanju mladinske književnosti strožja merila v presojanju idejnosti in estetskih vrednot.

4. Plenum je mnenja, da se je treba še naprej nestrinno in vztrajno boriti proti slabim in skomercializiranim mladinski književnosti, podpreti pa je treba vsa prizadevanja za dobro mladinsko knjigo.

5. Plenum ugotavlja potrebo, da se združijo prizadevanja vseh jugoslovanskih piscev, ki se ukvarjajo s problemi mladinske književnosti. Odločitev, da se ustanovi jugoslovanska revija o problematiki mladinske literature, je prvi korak k uspešni te težnji.

6. Plenum podarja, da morajo v beju proti poplavi manjvrednih publikacij, ki kvarno vplivajo na mladino, sodelovati vse družbenopolitične organizacije, kulturnoprosvetna društva, šole, organi oblasti in vse organizacije, ki skrbijo za vzgojo mladine.

7. Plenum ugotavlja, da literarne kritike za mladinsko književnost pri nas skoraj ni, kolikor pa jo objavljajo, je površna in pomanjkljiva. Plenum priporoča uredništvom kulturnih rubrik dnevnega časopisa in revij, da povečajo več pozornosti kritičnim ocenam in informativnim člankom o mladinski književnosti.

8. Plenum je mnenja, da je nujno potrebno vnesti v šolska berila novejšje tekste in poskrbeti, da bo vsebina beril sodobnejša.

9. Plenum tudi ugotavlja, da nimamo jugoslovanske zgodovinske štarske iz NOB. Zato priporoča festivalski odbor, da dā pobudo za izdajo take publikacije, namenjene vsej jugoslovanski mladini.

10. Nadalje je plenum mnenja, da je treba najti možnosti za razširjeno sodelovanje pri publikaciji revije »Kurirček«. Prireditelj je treba pisce z vseh jezikovnih področij, s čimer bi se obogatila vsebina in pomen teh publikacij.

11. Plenum daje priznanje inicijatorjem in organizatorjem festivala ter jugoslovanski ljudski armadi kot pokrovitelju te tako pomembne kulturnopolitične manifestacije.

V bratskih republikah

Na seji izvršnega komiteja Centralnega komiteja Zveze komunistov Hrvatske so razpravljali tudi o aktualnih vprašanjih bivših borcev. Iz gradiva, o katerem so na tej seji razpravljali, posnemamo:

Na Hrvatskem je približno 450.000 članov organizacije borcev. Podatki o socialnem, ekonomskem in starostnem sestavu lahko precej pripomorejo, da njihove probleme bolj jasno spoznamo.

V republikah je 30.328 osebnih in 51.828 družinskih vojnih invalidov. Približno 62 let vojnih udeležencev imata nižjo stopnjo invalidnosti, zaradi česar imajo tudi precej skromne prejemke. Samo 36,6 % (18.860) družinskih invalidov prejema dodatek v znesku 4200 do 15.000 dinarjev. Vsi drugi (izmed njih pa jih 60 do 70 % živi na vasi) dobivajo po 1200 dinarjev — znesek, ki je bil določen že leta 1946 in se do danes ni spremenil.

Na Hrvatskem je (brez rezervnih oficirjev in podoficirjev, vojaških vojnih invalidov in še nekaterih kategorij) 226.439 borcev. Od tega: 68.653

kmetovalcev, 55.050 delavcev, 42.316 gospodinj, 32.773 uslužbenec itd., 82 % izmed njih je brez vsakršne šolske izobrazbe (44.001) ali z osnovo šolo (140.446). Med borci je še danes 57 % nekvalificiranih (21.382) in polkvalificiranih (9828) delavcev. Približno 62 % borcev je starejših od 45 let. Polovica udeležencev revolucije (113.343) dosega nižji osebni dohodek kakor so povprečni prejemki drugih delavcev. Poseben dodatek za borce (razlika med prejemki na delovnem mestu in vsoto 26.400 dinarjev) uživa 15.000 delavcev, ki imajo več kakor 15 let delovnega staža, v NOV pa so stopili pred 9. IX. 1943.

Večina udeležencev revolucije je tudi, danes, tako kot je bila večera, v prvih vrstah graditeljev gospodarstva in družbenih odnosov v celoti, zakaj s tem se ustvarja objektivna

podlaga za boljši materialni, socialni in sploh družbeni položaj borcev in tudi vseh delovnih ljudi. Na višji ravni materialnih in družbenih odnosov bo mogoče rešiti nekatere danes še odprte probleme borcev. To je edino pravilno stališče in edina pravila pot.

Anketa, ki so jo letos izvedli na Hrvatskem, je pokazala, da išče stanovanje v večjih krajih 10.313 bivših borcev, pri čemer je bilo 8751 zahtevkov dejansko upravičenih. V preteklih treh letih se je posredilo zbrati republikah več kakor 13 milijard dinarjev in zgraditi, delno tudi adaptirati 3619 stanovanj za borce.

Če bodo nadaljevali dosedanja obseg graditve (približno 1200 stanovanj na leto) oziroma če bo to število nekoliko večje — bo že v nekaj letih ta resni problem uspešno rešen. Izvršni komitej je ugodno

ocenil dosednji način ustvarjanja sredstev za stanovanja borcev, opozoril pa je tudi na posamezne slabosti, kot so predraga stanovanja, ki jih posamezniki ne morejo plačevati in vzdrževati, pojavi privilegijev in korupcije, ki jih je potrebno opaziti v razdeljevanju teh stanovanj in podobno. Močnejši dotok borcev v večja mesta odpira tudi na tem področju zamotane probleme.

Na seji predsedstva Zveze združenj borcev NOV Hrvatske so sprejeli tudi delovni program za prvo polletje 1964. Na podlagi tega programa bo sekretariat sestavil kriterije za evidenco o članstvu. Iz sredstev sklada za socialno aktivnost bodo podprli zgraditev poslopja za psihonevrotike in pobijanje alkoholizma, ki je že deloma zgrajeno v sklopu kliničnih bolnišnic v Zagrebu. Prireditelj bodo dve pomembni proslavi, skrbeli bodo za uveljavljanje pravic borcev. Do maja 1964 bodo končali vse priprave za proslavo 20-letnice bivanja tovariša Tita in Vrhovnega štaba na Visu, a do 1965 za Jasenovac itd.

Nad 300 borcev iz okraja Sisak čaka na stanovanja. Po gradbenih programih občin bodo 104 borci dobili v kratkem ključ nove stanovanj, a 204 bodo morali še čakati nanje.

Združjenje VVI občine Beograd—Vračar ima uvedeno blagajno vzajemne pomoči. V tej sodeluje 426 članov, ki so vložili določene deleže, dobijo pa lahko iz blagajne brezobrestno posojilo do 15.000 dinarjev, ki ga morajo vrniti v desetih mesečnih obrokih. Blagajna vzajemne pomoči v tej občini ima na voljo milijon devetsto tisoč dinarjev. Ta znesek, zbran iz vlog članov, je stalno v obtoku kot posojilo članom.

Na nedavnem sestanku predsednikov in sekretarjev okrajnih predsedstev ZZZB NOV v Zagrebu so med drugim ugotovili, da skupna sredstva republike, okrajev in občin, ki so zagotovljena za zidavo stanovanj za borce in invalide, znašajo nad štiri milijarde din. Sedaj je v SR Hrvatski v gradnji 1100 sta-

TRGOVSKO PODJETJE ZA PROMET Z NAFTO IN NAFTNIM DERIVATI
ZELI VSEM SVOJIM ČELENIM STRANKAM IN BRALCEM »TV-15«
VELIKO SREČE IN ZADOVOLJSTVA V NOVIEM LETU 1964

Šlo svoj odraz v pošiljanju vojnih misli s strani zaveznikov. Seznanju delegatov na II. zasedanju sledijo citati o pomenu tega zasedanja iz člankov, govorov in izjav naših najvišjih voditeljev in gradivo s svečanega zasedanja Zveznega izvršnega sveta v Jajcu ob desetletnici II. zasedanja AVNOJ. Zanimivi so tudi komentarji svetovnega tiska o II. zasedanju AVNOJ. Med njimi najdemo marksisti, kar do zdaj nismo vedeli, ker pat ob času II. zasedanja nismo brali tujih časopisov.

Partizanski obrazi

Obiskali smo tovariša Mirana Vesela iz Ljubljane, športnika-invalida, znanega kot odličnega smučarja. Naprosili smo ga, da bi nam povedal kaj o sebi kot športniku in invalidskem športu nasploh.

— Ze kot otrok sem se veliko ukvarjal s športom — seveda tedanjim letom primerno — zlasti pa s smučanjem. Doma sem namreč z Bloka, kraja, kjer so našli najstarejše evropske smučiči. Kot član tedanjega sokolskega društva sem imel dovolj priložnosti za vadbo in razna tekmovalna. Šestnajstimi leti sem odšel k partizanom. Septembra 1942. leta sem bil ranjen v Begunjah, kjer smo napadli belogardiščno postojanko. Leta 1945 so mi amputirali nogo nad kolonom.

Po osvoboditvi mi je bilo kot mlademu človeku, ki se je rad ukvarjal s športom, tesno ob misli, da bi se zaradi noge moral za vedno posloviti od športa, zlasti od smučanja. Tudi nekateri drugi tovariši invalidi se niso marali odreči športu. Tako smo deloma na lastno pobudo, deloma v okviru ZVVI pričeli leta 1948 resno razmišljati in se pripravljati za športno življenje invalidov. Sestavili smo prvo skupino za vadbo v telovadnici, ki pa se je zaradi nepriemernih metod in neznanja že po nekaj srečanjih razšla. Suhoparne gimnastične vaje pač niso bile primerne za invalidski šport.

Leta 1949 so bili določeni štirje tovariši invalidi, med katerimi sem bil tudi jaz, da se udeležijo smučarskega tečaja v Avstriji. Tam smo se seznanili s primernimi metodami vadbe za smučanje invalidov z različnimi poškodbami. Spoznali smo, da je potrebna še vztrajnost in samozavest. Že naslednje leto smo v Sloveniji organizirali tečaj za invalide smučarje. Vodil sem ga sam. Nato so se vrstili leto za leto za letom, bodisi v Kranjski gori ali drugod.

Organizirali smo tudi smučarska tekmovanja invalidov, vendar se nam je stvar včasih ponesrečila, ker smo izbrali preveč zahtevne proge, tekmovali pa so invalidi, ki niso dobro obvladali tehnike smučanja. Seveda so bili uspehi slabši. Prizadevanje in tekmovalna vnema pa vendarle nista bili zaman. Zanimanje invalidov za ta zimski šport je bilo vedno večje. Športni strokovnjaki pa so na vso stvar v začetku gledali z nezaupanjem. Poskusili smo z uvajanjem še drugih vrst športa, namiznega tenisa, kegljanja, balinanja, plavanja, streljanja, predvsem s klasičnimi disciplinami.

Pravilna športna vzgoja invalidov nima le zdravstvenega učinka, temveč tudi druge vplive na človeka, kajne?

Res je. S športno aktivnostjo dosežemo predvsem psihološko sprostitve invalida, hkrati pa odstranimo razne komplekse. Pri tem ne smemo pozabiti, da niso vsi načini športne aktivnosti primerni za invalide. Pogoji za športno

izživljanje invalidov in njihovo rekreacijo so se bistveno popravili, ko smo uresničili načelo, da je potrebno športni krog invalidov razširiti in se vključiti v športno zvezo Slovenije, ki je imela na razpolago dovolj športnih rekvizitov in telovadnic. Razširitev koncepta pa je zahtevala tudi poglobljeno športno strokovno delo. Pod dobrim strokovnim nadzorom invalid športnik krepki svoje telo, mu vrača funkcionalnost, hkrati pa, da povsem po domače, se znebi odvečnih kilogramov, kar je zelo pomembno.

Prevelika teža še zdravemu človeku ni dobrodošla, kaj šele invalidu, saj ga prekomerna teža ovira pri gibanju, posebno hoji; zato nastajajo pri amputirancih nog razne odrgnine in okvare, ki jih morajo zopet zdraviti. Premočna hrana ni priporočljiva.

Iskali smo vzore in spodbude ter strokovno sodelovanje z različnimi mednarodnimi organizacijami in tako spoznali mnoge koristne načine in oblike športne aktivnosti in vrste drugih disciplin. Z vsem tem smo potem seznanili naše zdravilnike in strokovne športne delavce. Tako je danes naš invalidski šport že zelo razvit in dosegamo lepe uspehe ne le doma, temveč tudi na mednarodnih invalidskih športnih srečanjih.

Kot posebno zanimiv šport uvajamo sedečo odbojko, ki jo lahko igrajo najtežji invalidi. Če govorimo o invalidskem športu, ne smemo razumeti tega kot čisti šport, ker zajema še razne druge discipline, n. pr. šolo hoje za amputirance itd. V Ljubljani je športno delo lažje, ker imamo na razpolago razne športne objekte. Ustanovili smo tudi lastno športno zvezo: »Zveza za šport in rekreacijo invalidov«.

Sportnih oblik dela v telovadnicah in bazenih naj bi bilo še več, ker zdravljenje v zdraviliščih ne zadostuje. Razmišljamo tudi o tem, kako bi popeljirali čas zdravljenja v zdraviliščih. Zdravilišča nudijo v glavnem dobre gostinske usluge, in to prijetno počutje in dobro, močno hrano, kar za bolnika ni vedno dobro, kot sem že omenil. V okviru Zavoda za rehabilitacijo invalidov bomo pričeli z uvajanjem novih metod rekreacije; s poukom o zdravi prehrani, negi protez, zdravem jedilniku, o negi poškodb itd.

Telovadnica in bazeni naj postanejo življenjska potreba ne le invalidom športnikom, ampak vsem invalidom, ker bodo tako najbolj zdravlili in krepili svoje telo.

V današnji številki nadaljujemo serijo »Pisma na smrt obsojenih« s prispevki iz Bolgarije

NIKOLA BOTSEV se je rodil v Silvenu (Bolgarija) 23. avgusta 1896. Že leta 1918. ga je vojno sodišče v Dojranu obsodilo na smrt zaradi pacifistične propagande. Ker pa je prišlo do zloma fronte, je bil rešen dan pred izvršitvijo obsodbe. Septembra 1923 je sodeloval v ljudski vstaji. Sedem let je bil zaprt v samici, po izpustitvi pa se je zaposlil kot pristavniški delavec v Burgasu, kjer je postal organizator delavskega gibanja. Leta 1932 je bil izvoljen za sekretarja okrajnega komiteta KPB. Kmalu zatem ga je policija poslala v konfinacijo. Aprila 1933 je za las manjkalo, da ga ni ubila VMRO. V Sofiji je organiziral ilegalno tiskarno za KPE. Junija 1941 je organiziral sabotažno skupino. Zaradi izdajstva je bil ujet in dne 15. novembra 1941 so ga obsodili.

Centralni sofijski zapori, nedelja, dne 19. oktobra 1941 ob 5. popoldne

Pozdravljeni, vsi moji dragi, Katja, Rozka, Iskra, Tanjo, babica in dedek!

Sinoči ste slišali sodbo: obsodili so me na smrt. Toda lepo vas prosim, ne obupa! Prenašajte vse pogumno in s ponosom! Življenje je pač takšno. Mnogo ljudi umira danes in mnogo jih bo umrlo še jutri!

Združite svoje napore in vsi skupaj poskrbite za počteno vzgojo mojih hčerk, Rozke in Iskre. Moja edina prošnja je, da jima nudite dobro izobrazbo. Sicer pa o tem ne dvomim, saj dobro poznam svojo ženo, predrago mi Katjo.

Preostali del tega pisma je namenjen tudi tebi, Tanfó.

Pomagaj mi do višje izobrazbe, zdaj pa te prosim, da se spomniš na moji hčerki Rozko in Iskro. Pomagaj jima za šolo, posebno v aritmetiki in matematiki! V imenu svojih hčerk prosim tudi dedka in babico, da živite skupaj in da si pomagate drug drugemu. Časi so takšni, da jih boste prestajali laže, če boste ostali vsi skupaj.

Zdaj pa še nekaj besed o mojem procesu. Mislim, da bo zadeva ta teden ali pa vsaj do konca meseca prišla pred kassacijsko sodišče. Vidiš, Katja, še ta teden boš lahko poskusila poslednje in kdo ve, če se ti ne bo posrečilo, da me rešiš.

Počutim se dobro in miren sem. Prinesite mi staro kratko suktnjo, čepico, volneno jopico in še nekaj perila. Prinesite mi nazaj one čevlje in vzemite te-le, da jih bo lahko nosil dedek to zimo. Druga ne mam več kaj napisati.

Vse vaš poljubljaj in objema vedno vaš mož, oče, brat in zet

KOLJO

10. novembra 1941, iz ječe
Tudi tukaj je fronta... Mirno pričakujem smrt, ki me je ni strah! A tam pred Moskvo in Leningradom — v to sem trdno prepričan tudi v zadnjih urah svojega življenja in v to bom verjel še pod vislicami — pripravljaj Rdeča armada strahotno plačilo tej fašistični kugi... Človeštvu se bliža rešitev. Le pogum in naprej v borbo!

BENJAMIN DUBAVICKI — Rodil se je v Prilukih (Rusija). S starši je odšel v Palestino, potem pa so se naselili v Bolgariji. Kot dvajsetletni mladenič je postal član Zveze delavske mladine (REMS), v kateri je prevzel važne funkcije. Arestiral so ga leta 1942. Na dan 31. avgusta 1942 so ga ustrelili v Varni.

Zapori v Varni, 30. avgusta 1942

Dragi tovariši! Zelo verjetno je, da bo še nocoj izvršena moja smrtna

kazen. Če sem med svojim neprostovoljnim bivanjem med vami morda koga užalil, ga prosim, naj mi oprostí. Vse sem vas ohranil v najlepšem spominu in žal mi je, da ne utegnem vsakemu posebej posvetiti po nekaj vrstic.

Mislim, da mi potrebno omenjati, za kaj sem dal svoje življenje. Tudi vi ste borci in žrtvovali bi se za isto stvar, za katero bom umrl. Morda boste vi bolj srečni, da boste doživeli dan, ko bosta zmaga in pravica in resnica. Takrat boste blagoslovljali vse tiste, ki so padli kot žrtve krvavega fašizma.

Na svidenje, tovariši! Vedite, da umiram z nasmeškom na ustnicah, prepričan v skorajšnjo zmago resnice.

Na vse naslavljam prošnjo, da bi kdorkoli med vami stopil do doma in povedal tistim, ki so mi bili najbližji, da sem umrl kot vojak na bojišču delovnih ljudi.

Zelim vam vse dobro.

B. DUBAVICKI

Več prihrankov — prijetnejši dopust!

Vaš denar nalagajte na hranilno knjižico v Komunalno banko Celje ali Celjsko mestno hranilnico

Komunalna banka Celje z ekspozituro in podružnico Celjsko mestno hranilnico obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

Več prihrankov — udobnejši dom — večje zadovoljstvo!

Komunalna banka Celje in Celjska mestna hranilnica vam hranilne vloge najugodnejše obrestujeta

Hranilna knjižica je vaš zanesljivi prijatelj, ki vam pomaga, ko je pomoč najpotrebnejša

Vloge zbira Komunalna banka Celje s Celjsko mestno hranilnico in jih najugodnejše obrestuje

AHMED TATAROV AHMEDOV (Blago). — Po poklicu brivec, sin siromašnega Turka iz Seveljeva, rojen leta 1907; se je udeležil ljudske vstaje v septembru 1923. Postal je član KP Bolgarije. Propagal je splošno mobilizacijo proti nacistom in zbral pomoč za partizane. Januarja 1942 se je moral umakniti v ilegalo. Sodeloval je v številnih napadih, zaradi česar je bil v odsotnosti obsojen na petnajst let ječe. Hudo ranjenega so ga zajeli med borbo pri Javorcu avgusta 1943. V Seveljevem so ga strašno mučili. Dne 16. maja 1944 so ga obsodili na smrt in ga še isti dan obsodili v Resenu skupaj s soborcema Ivanom Hristovim in Vladimirom Enevim.

V trnovskih zaporih

Draga sestra Elmas!

Pišem ti to pisemce, ker vem, da ti ga bodo izročili tovariši, ko bo smrtna kazen izvršena. Sestra, na sodišču sem bil dokaj miren in med branjem obsodbe sem se nasmejal, saj nisem niti pričakoval niti zahteval njihovega usmiljenja. Tako mirno čakam tudi na izvršitev obsodbe.

Oh, lepa je smrt tam znanaj na barikadah, ali da se nisem vdal, se bom zavedal še takrat, ko bom visel. Mar me niso prijeli s puško v roki? Umrli bom nasmejan, da bom pokazal tistim garjavim psom, kako znamo umirati mi, kako malo nam je mar smrti.

TATAROV

Obisk iz Italije

Skupina dvanajstih nekdanjih italijanskih partizanov, pripadnikov brigade »Fontanot« (ustanovljene decembra 1944 na Suhorju pri Metliki, bojevala se je kot 24. brigada v sestavi 18. divizije NOV na Dolenjskem) je konec decembra obiskala Slovenijo. Obisk so organizirali sami preko organizacije ANPI v Trzinu (Monfalcone). Spremljal jih je tovariš Mario Abram, nekdanji komisar te brigade.

Ze lani so italijanski tovariši obljubili, da bodo podarili metliški občini, na katere ozemlju je bila ustanovljena brigada »Fontanot«, sliko obeh bratov, ki je po njima dobila ta brigada svoje ime. Brata Fontanot sta bila italijanska antifašista, ki sta oba izgubila življenje v boju s fašizmom.

Letos je skupina nekdanjih fontanotovcev izročila predstavnikom metliške občine obljubljeno sliko. Član delegacije je bil tudi brat obeh pokojnih junakov Vinicio Fontanot iz Trziča (Monfalcone). Gostje so obiskali Ljubljano, Otočec, Metliko, Suhor ter Dolenjske Toplice.

Po vojni so pripadniki nekdanje brigade »Fontanot« že večkrat obiskali Slovenijo, kraje, kjer so se skupaj s Slovenci bojevali proti nacistom in domobrancem. Taki obiski so postali že stalna oblika sodelovanja. Tokrat so tovariši iz Italije predlagali, da bi to sodelovanje, ki se je do zdaj razvijalo predvsem preko bivših borec, razširili še na oblast. Tako naj bi se podobno, kot so to storila že mnoga mesta pobratili Novo mesto in Monfalcone ter Ronke in Metlika.

M. P.

S kljuge in klina

Znani angleški pisatelj Somerset Maugham je rekel: »Videti je, da se mora človek vsak dan najmanj dvakrat žrtvovati. Z menoj je že tako: prvi se žrtvujem, ko moram vstati, drugič pa, ko je treba v posteljo.«

Neki milanski dnevnik je pred kratkim objavil tale oglas: »Iščemo pet fantov v starosti od 20 do 25 let, ki naj bi peli v kvartetu.«

Razvoj mednarodnega položaja je povzročil, da je pekinska vlada sprejela nekaj strogih ukrepov. Tako na primer morajo biti vse čajnice in druga zabavišča zaprta ob devetih zvečer.

Od te ure dalje so lahko odprti le pogrebni zavodi...

Francoski tehnik »Noir et Blanc« piše, da si je pred kratkim neodvisna Kenija izbrala za himno neko Chopinovo uspankovo. Tekst: »Africani, zbudite se!«

Newyorški lastniki restavracij so ugotovili, da so imeli za lansko silvestrovanje kaj slab promet. Govorilo je bilo manj, kot so pričakovali in to samo zaradi cenovnih: ženske avtomatsko izberejo tisto jed in pijačo, ki je dražja.

Za letos so poskrbeli, da bo drugače: natisniti so dali dve vrsti cenikov: s cenami za moške in brez cen za ženske.

Nekdanji častnik britanske armade je uvidel, da ima premalo denarja za letovalne čestitke. V dnevniku »Times« je objavil oglas: »Vsem prijateljem želim za vsa hodoča leta srečno novo leto. Voščilnic ne bom pošiljal.«

Direktor velike pariške trgovine je na sestanku z delničarji poročal, da se je močno razširila prodaja na kredit. Takole je razložil zadevo: »Ko ženska kupuje na kredit, s tem ne pokaže, da nam zaupa, marveč da zaupa svojemu možu.«

Neki Varšavčan je tako hudo sovražil avtomobile, da je v oporoki zapustil premoženje zadnjemu in edinemu flijakarju poljske prestolnice. Flijakar pa je denarjem zdrvel v trgovino in kupil avtomobil...

Pred dnevi je iz milanske klavnice ušel bik. Celo uro je vladal po ulicah diredandja, saj je bilka lovilo 250 karabinerjev. Lov bi trajal še dlje, ko se ne bi neki karabiner domislil odlične rešitve: iz klavnice je pripeljal kravo in bik je hitro ubral za njo — v klavnico...

Krojač iz kraja Ayost St. Lawrence v Angliji ves ponosen kaže fotografijo slavnega pisatelja in dramatika Georgea Bernarda Shawa s posvetilom: »Edini pameten človek, kar jih poznam, je moj krojač. Kadarkoli pridem k njemu, me znova izmeri. Drugi ljudje so me izmerili samo enkrat in mislijo, da je njihova izmera enkrat za vselej pravilna.«

Na francoski televiziji je novinar Guy Lux spraševal gospodinjico o njenem življenju. Gospodinjica mu je odgovorila: »Ne.«

Čim je bilo tudi tole vprašanje: »Koliko otrok imate?« »Pet,« je odgovorila gospodinjica.

»Kolikoli so stari?« »Osem, sedem, šest, pet in štiri leta. Potem smo kupili televizor.«

Na neki stockholmski bencinški črpalnici sta bila do nedavnega napisana (kot pri nas): »Man spricht Deutsch — English spoken« (Govorimo nemško — govorimo angleško).

Fred kratkimi pa so dodali še tega: »On devine le français« (Uglabamo francoščino).

Starejša ženska je telefonirala: »Halo, rada bi letelo milico. Ušel mi je kanarček!«

V nekem italijanskem mestecu so nabili na sid plakat: »Ne čakajte! Naučite se pisati in brati!«

Zanke na Donavi Iz obveščevalčevih zapiskov

2

Pokazal sem mu, kje je izginil. Vojaki so odšli. Jaz sem še nastavljal ušesa, pa nisem slišal nobenega strela. Začel sem si ogledovati steno, ki so jo opraskale krogle in odlučile z nje patino stoletij. V snegu sem zagledal kroglo, ki je bila odbita. Bila je nemškega porekla.

Skušal sem najti vzročno zvezo tega dogodka. Tehtal sem teh nekaj dejstev: mali mož je opazoval dohode k Donavi, bil je oborožen in se je postavil po robu, toda nekdo mu je pomagal, o čemer prča ogenj iz mitraljeza. Pomislil sem: to se je zgodilo na moji namišljeni »liniji«. Morda imam srečo. Če je namreč to skupina, zaradi katere sem prišel, sem kaj hitro našel sled.

Ko sem se vračal, mi je pogled zdrnil na pokrajino pred mano. Po Donavi so plavale ledene plošče, na snegu ob obali pa je bilo vse črno vojske. Povsod so se premikali posamezni vojaki, patrulje, enote. Po ulicah Petrovaradina so hodili redki meščani. V daljavi so bobneli topovi. To je vojna — veliko gibanje ljudi, preokreti človeških usod, množična smrt, pomešana z življenjem. To je velika zmeda, ki traja že štiri leta.

In v tej zmedbi sem jaz iskal skupino »S-33«!

»Čudovito!« sem si rekel. — Jaz sem pa mislil, da bom v zadnjih jurjih prodril na mejo svoje domovine, zasadil zastavo v tla in brez skrbi gledal svobodno deželo. — Zavidal sem svojim tovarišem, ki pozabljajo na Nemce, pojo v kolonah in vedo, kaj hočejo, kje naj začnejo in kje končajo. Jaz pa iščem peščico špijonov!

Toda zavedal sem se, da jih moram iskati. Pobral sem malo snega, ga zgnel v kepo in jo zalučal v sivo zidovje. Na zidu je ostala bela lisa.

Na malem trgu sem naletel na zanimiv prizor. Neke naša enota se je nastanila v hišah okrog trga. Borci so se zbrali v kolo. Mednje se je pomešalo še nekaj mladincev in mladink. Nekaj časa so plesali kozarčko kolo s prepletanimi prekrizanimi rokami, nato črnogorsko oro, pa srbska in vojvodinska kola, pri katerih se noge skladno in lepo prepletajo. V vse to pa se je pomešalo nekaj ruskih vojakov s svojim temperamentnim »kazačkom«.

Nekdo me je porinil v kolo in roke so se me oprijele. Sele ko se je kolo spremenilo, sem se odtrgal, že ves razgret in zasopel.

— Posrečilo se mi je prebiti malo naprej. Se eno uro in prišla bova na vrsto, mi je rekel Vasa, ko sem se približal avtomobilu. Opazil sem, da je blatnik upognjen, in pomislil, kako neki je prišel tako blizu broda. Sedel sem v avto, se zavil v koc in začel dremati. Kljub utrujenosti nisem mogel zaspati, pa sem iztegnil roko, da bi dosegel skatlo s cigareti v notranjem žepu na vratih. Pogled se mi je srečal z nekom, ki je kugal v avtomobil. Bil je to mlad partizan nežnih potez. Iztegnil je roko in odprl vrata.

— Smem noter? Se lahko k vam zatečem pred tem mrazom? — je rekel s hripavo piskavim glasom.

— Kar vstopi, tovariš, — sem odgovoril in mu naredil prostor, da bi sedel.

Moj pogled je zdrnil na kratke jahalne čevlje, kjer so ostali sledovi snega.

— Odkod prihajaš, tovariš? — sem vprašal.

— Nisem tovariš! — je odgovoril jezen glas, velike oči pa so me ošinile.

— Kaj pa si potem? sem vprašal in mu gledal v oči.

— Tovarišica sem! — je rekla in pogledala predse.

Zdrnil sem se in bolje pogledal. Res, samo moj maček, zaspanost in nepazljivost so me lahko prevarali, da sem pomislil, da ta lepi obraz pripada mladeniču. Sele zdaj sem opazil obrise majhnih, čvrstih prsi pod grobim vojaškim plaščem. Tudi gibi so bili skladni, ženski, in roke na cevi avtomata lepe, nežne, ženske. V domišljiji sem temu obrazu dodal dolge, goste kostanjeve lase, ki sem jih slutil pod titovko. Opravičil sem se zaradi pomote, v ogledalcu pa sem opazil Vasov paviljovski obraz.

— Na zdravje, tovariš kapetan! — mi je vpadel v besedo Vasa.

Ježno sem ga pogledal. Znašel se je kot vedno: smehljaj se je s steklenico vina v roki. Hitro sem, mu jo vzel in jo ponudil dekletu.

— Srdnite malo, pogrelo vas bo! — sem rekel.

Pogledala me je in vzela steklenico. Izpila je nekaj požirkov in se stresla. Našobila je usta, vlažna od vina, in mi vrnila steklenico.

— Niste mi povedali, od kod prihajate, — sem spet začel pogovor.

— Pri nas v enoti mi nihče ne pravi »vi«, — je dodala dekle.

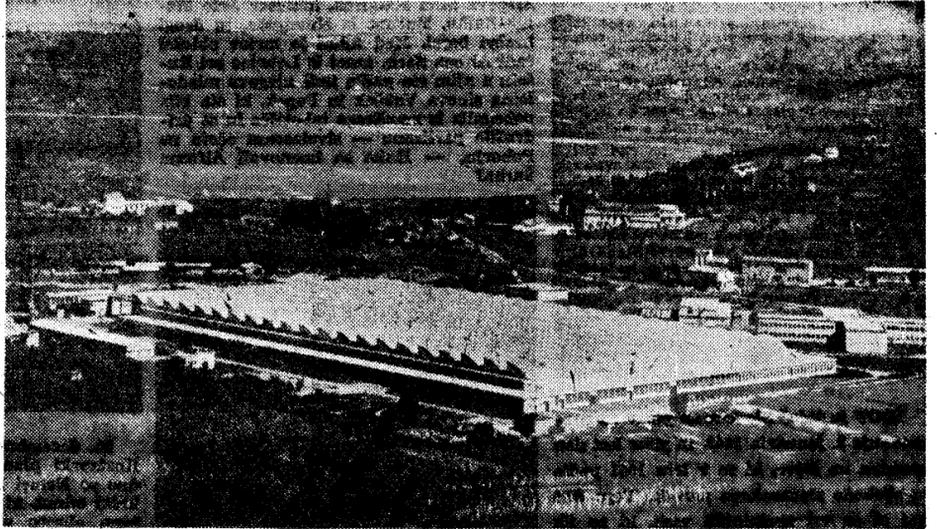
Začutil sem, da zardevam — jaz, »stari volk«, ki je preživel toliko ofenziv, bitk in težav. Popravil sem si kapo na glavi in ji ponudil roko.

— Torej, da se spoznava: moje ime je Nikola Stojišić...

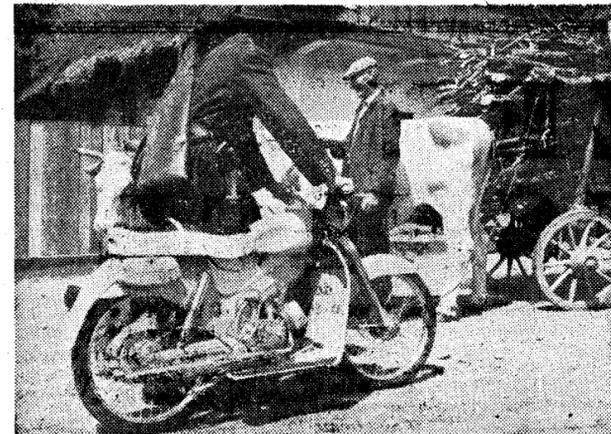
TOVARNNA »TOMOS« pričenja deseto leto svojega delovanja

Sredi letošnjega leta bo kolektiv koprške tovarne motornih vozil Tomos obhajal desetletnico svojega obstoja. Danes, ko se je pojem tovarne Tomos že popolnoma stopil s pojmom Kopra, si sploh ne moremo več zamišljati, kakšno je bilo to slovensko območje pred desetimi leti. Tovarna Tomos je v svojem desetletnem obstoju ne le iz temeljev spremenila strukturo prebivalstva, temveč tudi njihovo miselnost, materialne pogoje, v katerih prebivalci živijo, in njihovo tehnično kulturo raven. Danes zaposluje tovarna okoli dva tisoč delavcev in uslužbencev, tako da dejansko preživlja več kot deset tisoč prebivalcev Kopra in njegove najožje okolice.

Vsestranski vpliv tovarne Tomos in njene dejavnosti pa se ne čuti samo na področju Kopra, temveč po vsej Jugoslaviji. Zahvaljujoč proizvodnji tovarne Tomos se je število motornih vozil v Jugoslaviji povečalo za 150.000 motornih enot. Vzporedno s povečanjem števila motornih vozil pa se je širila tudi tovarniška servisna mreža, ki oskrbuje in vzdržuje vsa ta vozila v eksploataciji. Vseh Tomosovih servisnih delavnic je danes v Jugoslaviji okoli 200, kar trenutno zadostuje za kontrolo in nadzor nad vsemi prodanimi motornimi vozili. Kot

Pogled na tovarno motornih vozil TOMOS

Colibri je prodril tudi v najbolj oddaljene vasi

je znano, zagotavlja tovarna svojim kupcem tovarniško garancijo ter brezplačne servisne preglede, pa tudi nadaljnjo skrb za varnost in brezhibnost vozil v eksploataciji. Tovarna Tomos se je torej prav od začetka svojega delovanja dobro zavedala tistega dejstva, ki vodi in usmerja način poslovanja vseh modernih tovarnih predmetov široke potrošnje v svetu: »Tovarniški izdelek velja toliko, kolikor velja tovarniška servisna služba.«

Tovarniška servisna služba pa ni samo fizično podaljšana roka industrije. Njena sekundarna dejavnost, ki se odvija spontano in vzporedno z osnovno servisno dejavnostjo, je tehnično kulturna vzgoja velikega števila prebivalstva, posebno delavske in kmečke mladine. Lahki 50-kubični motocikel — popularni Tomosov moped colibri je čisto normalen korak od pešca ali kolesarja do motoriziranega človeka. Ta prva stopnja na poti k motorizaciji je dostopna slehernemu jugoslovanskemu človeku. Nabavna cena

Tomosovega colibrja, pa tudi siceršnji nabavni pogoji so dovolj dostopni, povsem preprosto pa je tudi ravnanje s tem malokubičnim motorjem. Za vožnjo z mopedom ni potrebno posebno po-

tegorijo motociklov do 50 cm. K legalizaciji tekmovanja te malokubične kategorije je največ prispevala tovarna Tomos, saj so na mednarodnih tekmovanjih že leta 1959 in 1960 njeni 50-kubični degosali bleščeče uspehe in s tem razgibali vso svetovno športno motociklistično javnost. Tovarna Tomos je torej že pred leti predvidela množični razvoj motociklističnega športa prav v tej najlažji kategoriji. Dejavnost Tomosa v tej smeri pomeni zato precejšen prispevek k renesansi množičnosti motociklističnega športa doma in na tujem. Tudi v tujini, ne samo doma, se je namreč pokazalo, da so manjši stroji veliki večini interesentov bolj dostopni kot težki, razen tega pa imajo prav ti še velike perspektivne možnosti na športnem področju, bodisi v cestnolitostnih tekmovanjih kakor tudi na raznih rallyjih in moto-cross prireditvah.

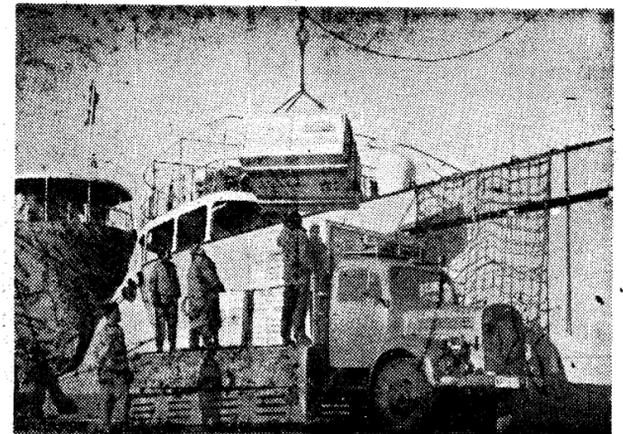
Vzporedno s slovesom, ki so zanj poskrbeli športniki na tekmovanjih stezah širom po Evropi, se je razširil tudi sloves Tomosovih serijskih motociklov. Dejstvo, da danes tovarna izvažajo v mnoge evropske in izvenevropske države, pomeni veliko priznanje priznaval-

zanje motoroznanstva, saj jim kupcem tovarniško garancijo ter brezplačne servisne preglede, pa tudi nadaljnjo skrb za varnost in brezhibnost vozil v eksploataciji. Tovarna Tomos se je torej prav od začetka svojega delovanja dobro zavedala tistega dejstva, ki vodi in usmerja način poslovanja vseh modernih tovarnih predmetov široke potrošnje v svetu: »Tovarniški izdelek velja toliko, kolikor velja tovarniška servisna služba.«

Nedvomna je torej zasluga tovarne Tomos za občuten dvig tehnične kulture pri najširših slojih jugoslovanskega prebivalstva. Tovarna Tomos pa ima velike zasluge tudi za razvoj domačega in mednarodnega motociklističnega športa. Leta 1961 je namreč mednarodna športna motociklistična organizacija FIM uradno uvrstila med ostale, že tradicionalne kategorije, tudi ka-

cem in prodajalcem Tomosovih proizvodov. Se posebno pomembna je afirmacija Tomosovih motociklov v državah severne in zahodne Evrope, kot sta Švedska ali Nizozemska, kjer je velika konkurenca najrazličnejših renomiranih svetovnih proizvajalcev motornih koles. Tomos se je na teh zahtevnih tržiščih afirmiral izključno zahvaljujoč kvaliteti vgrajenega materiala in solidnosti tovarniške izdelave. Pravzaprav bi na zemeljski krogli težko našli deželo, kjer še ne poznajo jugoslovanskih mopedov. Tovarna Tomos in posredno vse naše gospodarstvo ima od Tomosove eksportne politike velike koristi, saj se je s to svojo dejavnostjo intenzivno vključila v mednarodno izmenjavo blaga.

Letošnji proizvodni program tovarne Tomos bo v primerjavi z lanskim povečan s 24-odstotnim zvišanjem bruto produkta, fizični obseg plana pa predvideva proizvodnjo 70.000 motornih enot. S tem obsegom proizvodnje bo tudi letos tovarna Tomos izdatno prispevala k uresničitvi perspektivnega plana razvoja jugoslovanske motorizacije, svojo udeležbo v mednarodni izmenjavi blaga pa bo povišala za več kot 1 milijardo dinarjev.

Nakladanje Tomosovih mopedov v koprski luki

Junak Stanko

Riše:
Evgen Sajovic

Piše:
Ivan Jan

2

4. Tako zaupanje jima je nadvse góđilo in čutila sta se zares velika. »Bova, takoj!« sta vzkliknila veselo, kajti tudi onadva nista rada videla domišljavih žandarjev, ki so se napihovali po cestah.

Oče pa ju je še podučil: »Pojdita vsak na en konec vasi in se delajta, kot da se igrata. Tako se bomo mi lahko mirno pogovorili. Dandanes nikoli ne veš, kdo nas lahko zatoži. Zato z nikomer ne govorita o tem, da so pri nas kakš ljudje. In kakor sem rekel: če bo kaj sumljivega, takoj v dir, da ne bo nesreče! Sta zapomnila: »Nikomur niti besedice!«

5. Bosih in prašnih nog sta se zapodila najprej vsak na svoj konec vasi, da so ju komaj dohajale »cajgaste« hlačke, potem pa križarja ob poteh in hišah ter motrila vse, kar se je količkaj premaknilo.

Srečna in ponosna, da jima je oče že toliko zaupal, sta se od časa do časa obiskovala in se vmes motila z igranjem. Če se je s kako rečjo ukvarjal prvi, je drugi sedel na plotu in s pogledom tpal okolico. Potem sta spet postavala ob cesti in tako strazarila vse do večera. Vmes sta potihno ugibala, kaj se pogovarjajo možje v njihovi hiši in se v nemala ob mislih, da morda pripravljajo kak štrajf, če ne celo kaj hušjega!

6. Kmalu sta si pridobila še nekaj prijateljev in jim pripovedovala, kaj vse bi bilo dobro storiti, da bi bilo za revne ljudi bolje. Njuni vrstniki so ju zaradi živahnosti in hkrati zaradi preudarnosti imeli radi in njuna družina jih je privlačila. Zlasti kratkohladičke, katerih življenje je bilo prej trdo kot brezskrbno. Začelo se je z veselimi igrami, potem pa so si izmislili svojevrstno društvo, katerega člani so bili lahko le otroci njune starosti. A niso samo govorili. Včasih so pomagali stražiti Janku in Stanku, potem pa so se učili iz knjig tistega, kar se jim je zdelo, da jim manjka. Razumljivo, da taka reč ni mogla ostati brez vodstva.

Slovinci
 5. januar 1941 odreja Osvobodilna fronta slovenskega naroda za dan spomina na žrtve, ki so tekom leta 1941 padle za svobodo slovenskega naroda. Tega dne so bili pomorili nemški, italijanski in madžarski razbojniki; vseh, ki jih pregnali z rodne slovenske zemlje. Spominjali se jih bomo s toplimi besedami, hvaležnostjo, občudovanjem in z jekleno odločenostjo, da jih bomo v borbi proti nasilnemu vladanju, ki ga izpostavlja slovenski narod pod okupacijo, izločili od Osvobodilne fronte Slovencev.

V spomin slovenskega naroda sme biti 5. januarja med svetom in osmo razsvetljen svet Slovenec niti na ulici, niti v javnem lokalu, gledališču ali kinu.

Slava padlimu mučeniku.
 Slava bratstvu ljubljanskega in tržaškega procesa.
 Slava narodnim herojem Slavku Stanču, kranjskemu OF v Zvezni Sloveniji, in Ljubi Sercerju, poročniku jugoslovanske vojske in komandantu partizanskega polbatalliona.
 Svati Isidoru — svobode narodni!
 Izvirni odbor OF

Nemci so v noči od 7. na 8. januarja 1943 neopazno obkolili Pohorski bataljon na Osankariel. V boju z mnogo močnejšim sovražnikom je padlo 66 borcev, enega pa so ujeli ter ga pozneje ustrelili. Junaško je padel komandant Rudolf Mede-Groga, njegova žena Katarina, komisar Jože Menih-Rajko, študent iz Hrastnika, in drugi hrabri borec. Med njimi je mrtev obležal tudi Alfonz Sarh, kmet iz Lobnice pri Rušah; z njim sta padla tudi njegova mladoletna sinova Vanček in Pepek, ki sta bila pobegnila iz nemškega taborišča in se pridružila partizanu — sivolasemu očetu na Pohorju. — Kako so imenovali Alfonza Sarha?

24. decembra 1942 se je dogodila na Kostavski planini velika tragedija. Tega dne so Nemci na tej planini obkolili Kokrški odred, ki je pri prebijanju iz železnega obroča utrpel hude izgube. Padle partizane so Nemci naslednjega dne na saneh prepeljali v dolino. Pesnik Peter Levec je o tej tragediji takole zapel: »Ah, čujte, vaščani! Zakaj molčite? Zakaj tako resno se danes držite? Nas res ne poznate? — On Lovro, jaz Janez... Kako je odmeval včasih naš vrisk!« — In v vaši odjeknil je tujejši posmek: »Poglejte jih — mrtve bandite!« — Med žrtvami je bil tudi komandant Kokrškega odreda. — Kako se je imenoval?

Zužemberk, prestolnica Suhe krajine, je bil med narodnoosvobodilno vojno večkrat prizorišče hudih bojov. Kraj je bil strateško pomemben in v njem so se zasidrali fašisti in belogardisti. Ze pred novim letom 1942 ga je srdito napadla Gubčeva brigada, konec julija 1943 pa večji del brigad obeh divizij. Tedaj bi bila sovražna postojanka do kraja uničena, če ji ne bi prišli na pomoč s tanki in bombardiranjem. Tudi pozneje, po razpadu Italije, so okoli Zužemberka često divjali hudi boji. Naša slika kaže, kako enote XV. divizije rušijo mostove čez Krko, ko so po šestdnevni boj z enotami 163. pehotne (turkestanske) divizije znova osvobodile Zužemberk. — Kdaj je to bilo?

Pod Krnom, v planini Kuhnja, je taboril 3. bataljon Gregorčičeve brigade. Po hrano je bilo treba iti v dolino. Tako se je zgodilo, da se je intendant Rakušek, po domače Buljčev iz Kobarida, napotil po bika v Smast. Ko sta se z bikom vračala v taborišče, ju je nenadoma ustavil odsekani: »Stoj!« in nato znani poziv: »Eden naprej, ostali stoj!« Intendant je stražarja spoznal po glasu. Vedel je, da je to Pir iz Starega sela. Zato mu je po domače hotel dopovedati, da njegove komande pri najboljši volji ni mogoče izvršiti. Toda težava je bila v tem, da je bil Pir hudo uraden. Rakušek pa je nekoliko jecljal: »N-ne b-bodi n-neumen, k-k-ker s-sam n-n-ne m-morem naprej!«

Stražar pa je vztrajal pri svojem in postajal čedalje bolj strog.

Buljčev je bil v škripcih: ako spusti bika naprej, jo bo ucvrl nazaj v dolino, če gre sam naprej, jo utegne prav tako popihati. Toda za razmišljanje ni imel dosti časa, ker ga je stražar zbudil s hudim: »Stoj, sicer streljam!«

»P-prismođa,« je skoraj proseče tarnal Rakušek, »s-s-saj ti p-pravim, d-da n-ne morem s-sam n-naprej! S-s-va skupaj z b-b-bikom. T-tepec, ali s-si se z d-dobro k-ko-košto skregal?« Sele zadnji argument je stražarja zadovoljil. Popustil je in dovolil intendantu z bikom vstop v taborišče.

IOOF je izdal Slovincem poziv za praznovanje 3. januarja 1942, in sicer kot dan spomina na žrtve, ki so v letu 1941 padle za svobodo slovenskega naroda. Tega dne naj bi se vsi spominjali vseh, ki so jih pomorili nemški, italijanski in madžarski razbojniki; vseh, ki jih mučijo po ječah in taboriščih, ki so jih pregnali z rodne slovenske zemlje. V pozivu so še posebej omenjene žrtve ljubljanskega in tržaškega procesa in dva narodna heroja, ki sta padla v letu 1941 kot žrtvi okupatorja. — Kdo sta bila narodna heroja?

KAZEN ZA BRUSNICE

Nebo je bilo pepelnato sivo. Kdaj pa kdaj je izgubljena snežinka zaplesala nad vasjo. Oster januarski mraz leta 1945 ni prizanesel nikomur. Razbrzdana burja je žvižgala po cesti jernej-ske vasice nad Muto in v trenutku izbrisala stopinje premraženih partizanskih borcev Lackovega odreda, ki so hiteli proti staremu župnišču, kjer je bival oerkovnik Ivan Panzi s svojo družino. S težavo so gazili visok sneg. Snežni oblaki to zimo niso skoparili. Prek meter ga je naneslo. Bližnji kmetiji, Primoževa in Herkova, sta skoraj izginjali med snežnimi zameti. Štab odreda, ki je bil razdeljen v ožji in širši štab, je zasedel staro prostorno župnišče, borci 1. in 3. bataljona pa so se porazdelili po obeh kmetijah. Ogenj, ki je prasketal v kmečki peč, je širil prijetno toploto, ki je borcem kaj kmalu pregnala iz kosti mraz in utrujenost.

Z vetrom je pričel sneg močnejše naletavati. Goste kosme je stražam in zasedam, ki jih je razmestil štab, metal v obraz, mraz pa je neusmiljeno ščipal v roke in noge. Zato so se straže menjavale vsako uro. Nepričakovanega napada Nemcev se ni bilo bati. Burja, mraz in visok sneg so jih zadrževali v njihovih postojankah. V takih dneh, so povedali domačini, jih ni na spregled.

črpani so prišli do štaba. V sobi, kjer smo bili mi, ki smo pripadali širšemu štabu, je stal na polici velik kozarec vloženi brusnice. Rubinasto so se svetlikale skozi kozarec, vabile in se ponujale. Kurirji, lačni kot so bili, so jih skrivoma ogledovali in mlaškali z jezikom.

Kramljali smo, poslušali kurirje, se šalili, brusnice pa so izginjale. Končno se je razgovor

kjerkoli bi bili. To v zimskem času ni bilo prav nič prijetno. Niti praga sedeža štaba odreda ali bataljona nismo smeli prestopiti. Oj, prijazne tople kmečke sobe!

Te iste noči je prišel ukaz za odhod. Zopet je dolga kolona gazila visok sneg, se ustavljala, lomila in rinila v burjo. Končno smo se ustavili na neki večji kmetiji v Rotweinu, v Avstriji. Odbila je druga nočna ura, ko smo razvrščeni na dvorišču kmetije čakali na komandančovo razporeditev. Vse, kar je spadalo k širšemu štabu, je moralo v hlev. No, pa ni bilo tako hudo. Kupi stelje, prostor pod jaslimi in toplo puhteč hlevski gnoj so nam pregnali slabo voljo. Dolgo v noč nismo zaspali. Pikrih šal nam ni zmanjkalo. Z našim prenočiščem smo se preimenovali v štab »MU«.

Zapoznelo sivo jutro nas je prebudilo. Dobro zakuhan močnik nas je odobrovoljil, čeprav smo le malo spali. Zopet so se vrstile šale na račun štaba »MU«. Okrog desete ure dopoldne je kurir Vlado prišel v hlev, da odpelje administratorko Majdo v štab, kjer bi morala napisati neko poročilo. Toda ukaz je ukaz. Trideset dni še ni preteklo, veljal je tudi za Majdo. Res je, poročilo bi v štabu lahko tudi brez Majde napisali, saj pisalnega stroja ni doletela kazen. Ni bil v družbi »brusničarjev«. Toda, komandanta 1. in 3. bataljona sta ukazala prevzeti ranjence. Doktor Veingerl z bolničarji bi moral to opraviti. Hm, kako, da se ne prekrši ukaz. Zdravnik, domiseln, kot je bil, je naročil kurirju, naj ranjenci dva po dva pridejo v hlev, ker sam ne sme v štab, zunaj pa je mraz.

Kmalu sta bila komandanta bataljona v živahnem razgovoru z zdravnikom. Čez pol ure je bila kazen za enoto Lackovega odreda štaba »MU« preklicana. Komandant štaba odreda Martin nam je določil zopet toplo in prijetno kmečko sobo.

Gašper Snabl

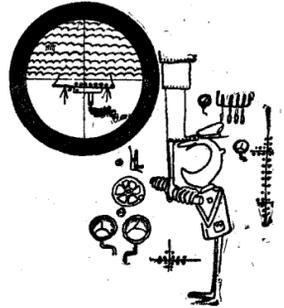
Borcem, vajenim nenehnih pohodov in spopadov z Nemci, pa tudi v toplih kmečkih izbah ni bilo dolgčas. Obveščevalni oficir Julij Gliha-Rajko, električar po poklicu, jim je ob slabotno utripajoči petrolejki kratil čas z zanimivim predavanjem o elektriki in njeni pomembnosti. Tudi domači so radi prisluhnili, čeprav si takrat niti zamisliti niso mogli, da bi jim kdaj v zimskem času svetila električna luč. Danes, ko jo imajo, se prav gotovo spomnijo zanimivega predavanja, čeprav je preteklo že vrsto let.

Tistega večera, ko je nametlo snega, da je človek komaj mogel pogledati skozi majhna kmečka okna, su se kurirji postaje TV-15 z veliko težavo prebijali po zameteni poti proti štabu odreda. Skoraj popolnoma iz-

unesel, a brusnice izginjile. Na polici je sameval kozarec, prazen in prozoren.

Gospodinja, ki je že poprej nekajkrat šla skozi sobo, se je sedaj ustavila, ošinila z očmi velik kozarec in zavrtala v nas. Nemo smo zrl vanjo. Brez besed je odšla h komandantu Martinu in mu povedala o izginih brusnicah.

Zaman je komandant Martin spraševal in zasliseval, krivca ni našel. Skoraj nikdo ni niti vedel za brusnice, toda kolektivna kazen ni izostala. Vsi, ki smo pripadali širšemu štabu, med temi tudi odredni zdravnik dr. Veingerl z bolničarskim osebjem, sedaj v Slovenjem Gradcu, in jaz kot komandir čete za zvezo, smo morali trideset dni prebiti le v kmečkih hlevih ali skednjih,

— Aha, dospeli smo na Južni tečaj.

ANEKDOTE

Vljudnost čez vse

Med borci Vlasinskega odreda je bil zelo priljubljen učitelj Krsto Miljanič-Uča. Po naravi je bil tih in zadržan, pa tudi zelo vljuden. Nekoč je

njegova četa vdrla v vas in hitro razbila sovražno postojanko. Skupaj z dvema borcema je Uča vdrl v občinsko poslopje in skočil v prvo pisarno. Dobro oboroženi »predstavniki oblasti« se še niso mogli spraviti na varno. Uča je hladnokrvno nametil nanje svojo brzostrelko in vljudno dejal: »Prosim vas, ali bi dvignili roke!«

Iz kamene dobe

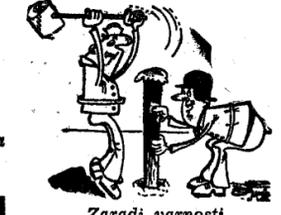
— Da bi se kar najuspešnejše maskirali, predlagam, da se obrijemo!

Mehikanec na straži

— Pozabil je prinesiti s seboj krtačo za obleko.

Zaradi varnosti.

— Po čem sklepaš, da smo obkoljeni?

Tukaj počiva...

Neki Cvijan iz Glamoča je bil daleč naokoli znan kot skopuh. Med vojno mu je obrodil krompir kot redkokdaj in vendar ga ni hotel dati za partizane niti kile. Intendantu so odhajali iz njegove hiše praznih rok, Cvijan pa je premišljal.

ljeval, kako bi rešil svoj krompir. Sklenil je, da ga bo »pokopal« na pokopališče. Ponoči mu je lepo uredil grob, postavil nanj križ in pomirjen odšel spat.

Toda delal je račun brez krčmarja. Nekaj skojevcev je videlo njegovo početje. Naslednjo noč je eden napisal na križ: »Tu počiva v miru božjem enajst stotov krompirja!«

Zdaj so intendantu vedeli, kam jim je iti.

ODGOVORI NA »ZNAJJE IN SPOMIN«:

Slavko Slander in Ljubo Sercer
 Pohorski kralj
 Narodni heroj Matija Bleje
 24. decembra 1943

Aero

Karbon PAPER

COSMOS

inozemski zastopstva, Ljubljana, Celovška 34
 konsignacijska skladišča

Servisni obrat: Ljubljana, Celovška cesta 114